

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostního managementu

Katedra bezpečnostních studií

Feminismus s důrazem na islámský

feminismus

Bakalářská práce

Feminism with a Focus on islamic feminism

Bachelor thesis

VEDOUCÍ PRÁCE

Mgr. Čermáková Natálie

AUTOR PRÁCE

Růžičková Denisa

PRAHA

2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Praze dne **01/02/2024**

Denisa Růžičková

Anotace

Tato bakalářská práce, nesoucí název „Feminismus s důrazem na islámský feminismus“, je zaměřena na historii feminizmu, jeho druhy, proudy, významné představitele jednotlivých vln vývoje, jeho celkovou podstatou a nejvýraznější cíle. Následně druhá část této bakalářské práce nabízí bližší pohled na islámský feminismus, jeho vývoj, podstatu, významné osobnosti, organizace, které jsou s tímto tématem spjaté a zároveň jsou vytyčena určitá témata, jako je například vzdělání, politická rovnost a postavení žen v rodině v islámských zemích. V rámci této bakalářské práce je také představen příběh Rahaf Mohammed, ženy, která utekla ze Saúdské Arábie a v její knize nechala čtenářům nahlédnout do života žen v muslimských zemích.

Cílem této práce je poskytnout komplexní pohled na feminismus a zároveň nastínit problematiku islámského feminizmu a jeho vztah k širšímu feministickému hnutí.

Klíčová slova

Feminismus, islám, Korán, vývoj feminizmu, vzdělání, feministické hnutí, manželství, Rahaf Mohammed.

Summary

This bachelor thesis, titled "Feminism with an Emphasis on Islamic Feminism," focuses on the history of feminism, its types, movements, significant figures of each wave of development, its overall essence, and its most prominent goals. Subsequently, the second part of this bachelor thesis offers a closer look at Islamic feminism, its development, essence, significant personalities, organizations associated with this topic, and certain themes will be outlined, such as education, political equality, and the position of women in families in Islamic countries. Within this bachelor thesis, the story of Rahaf Mohammed is also introduced, a woman who escaped from Saudi Arabia and in her book provided readers with insights into the lives of women in Muslim countries.

The aim of this work is to provide a comprehensive view of feminism while also outlining the issues of Islamic feminism and its relationship to the broader feminist movement.

Keywords

Feminism, Islam, Koran, evolution of feminism, education, feminist movement, marriage, Rahaf Mohammed

OBSAH

Úvod	7
1. Feminismus a jeho vývoj.....	9
1.1. První vlna vývoje feminismus.....	9
1.1.1. Představitelé první vlny	11
1.2. Druhá vlna vývoje feminismu	12
1.2.1. Představitelé druhé vlny.....	15
1.3. Třetí vlna vývoje feminismu.....	15
1.3.1. Představitelé třetí vlny.....	16
2. Proudny feminismu.....	18
2.1. Genderové reformní feministické teorie	18
2.1.1. Liberální feminismus.....	19
2.1.2. Marxistický (socialistický) feminismus	19
2.1.3. Rozvojový feminismus.....	20
2.2. Feministické teorie genderově motivovaného odporu.....	20
2.2.1. Radikální feminismus.....	21
2.2.2. Lesbický separatistický feminismus	21
2.2.3. Standpoint feminismus.....	22
2.3.1. Multirasový feminismus.....	23
2.3.2. Postmoderní feminismus a Feminismus sociální konstrukce.....	24
2.3.3. Queer theory	25
2.4. Ekofeminismus, Náboženský feminismus.....	26
3. Gender, identita, genderová diskriminace	28
4. Feministické spolky a hnutí	31
5. Postavení žen v islámu	33
5.1. Postavení žen dle vyjádření Koránu.....	33
5.2. Zahalování	34
5.3. Vzdělání	36
5.4.1. Sexualita v islámu	43
5.5. Volební právo žen	44
6. Islám a feminismus	46
7. Vývoj islámského feminismu	49
8. Představitelé islámského feminismu	52
9. Cíle islámského feminismu	54
10. Islámské feministické organizace a hnutí	56
11. Příběh Rahaf Mohammed	58
12. Závěr	61
13. Seznam literatury	64

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Čermákové Natálii za odbornou pomoc, korekturu, rady a vstřícný přístup při psaní této bakalářské práce.

Úvod

Feminismus je jedním z nejvýznamnějších sociálních hnutí, které se zaměřuje na boj za rovnost mezi pohlavími a odstranění genderových nerovností ve společnosti. Tato bakalářská práce s názvem "Feminismus s důrazem na islámský feminismus" se zabývá rozvojem feminismu jako fenoménu a jeho vztahem k islámskému kontextu. Práce je rozdělena do několika kapitol, které postupně mapují historii feminismu, jeho druhy, proudy a významné představitele, aby s cílem porozumění jeho podstaty a cílů. Dále se zaměřuje na specifika islámského feminismu, jeho vývoj, cíle, organizace a vztah k širšímu feministickému hnutí.

První kapitola se věnuje vývoji feminismu od jeho počátků. První vlna feminismu, označovaná jako boj za volební právo žen, je představena spolu s jejími významnými představiteli. Druhá vlna, která se zaměřovala na širší spektrum genderových nerovností, následuje s detailním pohledem na její klíčové postavy. Třetí vlna feminismu, která se soustředila na identitu a rozmanitost ženských hlasů, je rovněž analyzována. V následujících kapitolách je věnována pozornost různým proudům feminismu, které se liší v přístupu k genderovým nerovnostem a jejich řešení. Další část práce se zaměřuje na gender, identitu a genderovou diskriminaci. Čtvrtá kapitola se věnuje feministickým spolkům a hnutím, které hrají klíčovou roli v prosazování genderové rovnosti a boji za práva žen. Jsou zde představeny různé organizace a jejich historie. Následující kapitoly jsou věnovány postavení žen v islámu. Zde jsou diskutovány kontroverzní otázky jako postavení žen dle Koránu, zahalování, vzdělání, manželství, sexualita a volební právo. V rámci následujících kapitol je věnován důraz na islám a feminismus, jeho vývoj, představitele, cíle a organizace, přičemž je proveden výklad s cílem porozumět jejich vzájemnému vztahu. V poslední části bude představen příběh Rahaf Mohammed, ženy, která utekla ze Saúdské Arábie a jejíž kniha nabízí pohled na život žen v muslimských zemích.

Cílem této práce je poskytnout komplexní pohled na feminismus a zároveň nastínit problematiku islámského feminizmu a jeho vztah k širšímu feministickému hnutí.

Hojně využívanými zdroji pro tuto bakalářskou práci se staly odborné články Gender studies, kniha ABC FEMINISMU a další články věnované problematice islámského feminizmu.

1. Feminismus a jeho vývoj

Pojem "feminismus" vychází z latinského slova "*femina*", což znamená žena. Historicky se termín "feminismus" vyvinul v průběhu 19. století v rámci boje za ženská práva a rovnoprávnost. Jedná se o sociální a politické hnutí, filozofii a teorii zaměřené na dosažení rovnosti pohlaví a odstranění genderových nerovností ve společnosti. Cílem feminismu je zajištění stejných práv, příležitostí a postavení pro ženy a muže bez ohledu na jejich biologické pohlaví či genderovou identitu. Feminismus se zabývá analýzou a kritikou systémů, tradic a kulturních vzorců, které vedou k diskriminaci a omezování žen ve společnosti. Pojem "feminismus" a jeho význam se vyvíjel společně s proměnami společnosti, kulturními vlivy a novými perspektivami na genderovou rovnost.¹

1.1. První vlna vývoje feminismus

První vlna feminismu označuje období hnutí za práva žen, které se datuje zhruba od konce 18. století až do počátku 20. století. Tato fáze se zaměřovala na základní práva a politickou rovnoprávnost žen, a to zejména v okruhu politiky, vzdělání a zaměstnání.²

S první vlnou je výrazně spjata Velká francouzská revoluce, která se datuje k roku 1789. V tomto období Francouzky skandovaly kvůli nedostatku potravin a zhoršujícím se ekonomickým podmínkám. Dá se tedy říci, že Velká francouzská revoluce měla určitý vliv na vývoj první vlny feminismu, i když to nebylo jejím primárním cílem. Revoluce přinesla změny v politickém, sociálním a kulturním prostředí, které ovlivnily i postoje žen v té době. Během Velké francouzské revoluce byly prosazovány myšlenky rovnosti, svobody a bratrství, které ovlivňovaly i myšlení žen. Revoluce poskytla ženám určitý prostor k prosazování svých práv a hledání většího zapojení do společenských a politických záležitostí.

¹What is feminism? *IWDA* [online] [cit. 16. leden 2024]. Získáno z: <https://iwda.org.au/learn/what-is-feminism/>

² Four waves of feminism. *Pacific University* [online] 2015 [cit. 16. leden 2024]. Získáno z: <https://www.pacificu.edu/magazine/four-waves-feminism>

V roce 1791 bylo přiznáno volební právo mužům a na druhou stranu ženy stále zůstaly vnímány spíše jako matky a manželky než jako rovnocenná součást společnosti.³ Jedním z významných okamžiků, který spojil první vlnu feminismu s Velkou francouzskou revolucí, byla tzv. „Deklarace práv ženy a občanky“ (Déclaration des droits de la femme et de la citoyenne), kterou napsala aktivistka Olympe de Gouges v roce 1791. Tato deklarace byla reakcí na "Deklaraci práv člověka a občana" vyhlášenou během revoluce a požadovala rovnost mezi pohlavími a politická práva pro ženy. Olympe de Gouges byla nakonec za své dílo popravena v roce 1793, ale i tak poukázala na důležitost diskuse o právech žen v rámci revoluce.⁴

K tomuto období neodlučitelně patří i pojem „sufražetky“. Tento pojem je odvozen od anglického slova „suffrage“, tedy volební právo, a je spojován s ženami, které bojovaly za politická práva, a především tedy za rovnost v oblasti volebního práva. Odpůrci argumentovali především tím, že je to v rozporu s „řádem“ společnosti (patriarchálním systémem), tento řád by byl narušen, kdyby ženy získaly své volební právo. Pod slovem „narušení“ se rozumí zejména to, že by ženy nemohly plnit své povinnosti v roli matky a manželky, muži by již nebyli pravými muži a museli by zastoupit i role, které do té doby byly převážně v režii žen. Celkově by se jednalo o rozklad sféry, na které společnost doposud fungovala. Ženy, které o volební právo usilovaly, byly pravidelně zesměšňovány, uráženy a vykreslovány jako staré, odmítnuté, zahořklé ženy, a to s cílem potlačení jejich naděje a snahy o dosažení jejich cíle. Přes snahu odpůrců a odpůrkyň ženy svá práva získaly. A i přestože ženy ve Francii byly jedny z prvních, které bojovaly za své volební právo, tak jim bylo uznáno až v roce 1944. Naopak zajímavostí je, že úplně první evropskou zemí, která udělila volební právo ženám

³ Francouzská Realita: ženy V politice. *Úvodní strana* [online] 2004 [cit. 16. leden 2024]. Získáno z: <https://www.feminismus.cz/cz/clanky/francouzska-realita-zeny-v-politice>

⁴ De Gouges, Olympe (1748-1793). *historyofwomenphilosophers.org* [online] 2023 [cit. 16. leden 2024]. Získáno z: <https://historyofwomenphilosophers.org/project/directory-of-women-philosophers/de-gouges-olymppe-1748-1793/>

bylo Finsko, a to v roce 1906. Co se týče žen v České republice, tak ty se svého volebního práva dočkaly v roce 1920, kdy toto právo bylo zakotveno v Ústavě.⁵

⁵ ADAMUSOVÁ, M., PETERSON, S. Všichni pracují, jen moje máma je sufražetka. *Všichni pracují, jen moje máma je sufražetka: Fórum 50 %* [online] [cit. 17. leden 2024]. Získáno z: <https://padesatprocent.cz/cz/vsichni-pracuji-jen-moje-mama-je-sufrazetka>

1.1.1. Představitelé první vlny

V každé vlně vývoje je spousta významných osobností, které se nějakým způsobem zasadily o rovnost žen a mužů. V první vlně šlo především o získání volebního práva pro ženy, což bylo dříve považováno za tabu a představa, že by žena směla rozhodovat o svém vlastním životě nebo se podílela na politickém dění ve státě, byla nemyslitelná nebo upozaděná jako něco, co nebylo důležité.

Františka Plamínková (1875-1942) se řadí mezi jedny nejvýznamnější ženy dějin československého feminismu, jelikož právě Františka Plamínková bojovala za ženské volební právo a byla zakladatelkou a předsedkyní Československé ženské národní rady, kde cílem bylo zrovnoprávnění žen a mužů v politické oblasti nebo zaměstnání. Dále mezi přední činnosti Československé ženské národní rady patřil i boj za práva učitelek, jelikož ty se nemohly při výkonu tohoto povolání provdat. Mimo jiné F. Plamínková byla novinářkou, političkou a spisovatelkou.⁶

Božena Viková-Kunětická (1862-1934) byla spisovatelkou a publicistkou a angažovala se v otázkách feminismu a práv žen. Právě svá literární díla věnovala sociálním/genderovým otázkám a podporovala vzdělání a politickou angažovanost žen.⁷

Významný představitel první vlny vývoje feminismu je i Tomáš Garrigue Masaryk, významná osobnost při vzniku Československé republiky a také její první prezident. Tomáš Garrigue Masaryk byl také zastáncem rovnosti žen a mužů. Věřil v práva žen na vzdělání, zaměstnání a politickou účast. Jeho manželka, Charlotte Garrigue Masaryková, byla aktivní v ženském hnutí a nejspíše to byla i ona, která svého muže k tomuto tématu přivedla. Ženy se na území tehdejší Československé republiky svého volebního práva dočkaly v roce 1920. Toto právo bylo zakotveno v československé ústavě v prezidentském období Tomáše Garrigua Masaryka.⁸

⁶ QCM, s.r.o web@qcm.cz. *MŠMT ČR* [online] [cit. 16. leden 2024]. Získáno z: <https://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/frantiska-plaminkova-odvazna-politicka-ve-sluzbe>

⁷ STUDIO ANIMATO, Božena Viková Kunětická. *Regionální muzeum K. A. Polánka Žatec* [online] [cit. 16. leden 2024]. Získáno z: <https://www.muzeumzatec.cz/bozena-vikova-kuneticka.html>

⁸ Tomáš Garrigue Masaryk: První A (zatím) poslední prezident – feministka: *Fórum 50 %* [online] [cit. 16. leden 2024]. Získáno z: <https://padesatprocent.cz/cz/tomas-garrigue-masaryk-prvni-a-zatim-posledni-prezident-feminista>

Na mezinárodní úrovni je nezbytné zmínit Mary Wollstonecraft (1759–1797), britská spisovatelka a filozofka, autorka knihy "Obrana práv žen" (1792), která je považována za jednu z nejdůležitějších feministických knih v době osvícenství a zároveň jako jedno z prvních feministických děl. V Knize „Obrana práv žen“ je žena vyobrazena jako racionální a osobitá bytost, která je schopna řídit vlastní život, plánovat svoji budoucnost, používat rozum a ovládat své emoce.⁹ V USA se ženy dočkaly svého volebního práva v roce 1919 a úplně poprvé se voleb mohly zúčastnit v roce 1920 a to díky velmi výrazné osobnosti první vlny feminismu – Carrie Chapman Catt, která pořádala strategické kampaně a byla vůdkyní Národního sufražetského svazu.

1.2. Druhá vlna vývoje feminismu

Druhá vlna svůj počátek datuje k 60. letům 20. století, kdy i přestože byla ženám dopřána politická rovnost, si ženy uvědomily, že volebním právem to nekončí. Ženy stále neměly stejné platové podmínky jako muži za stejnou práci, málokdy se objevovaly na vyšších pracovních pozicích, ve většině případů to byly stále ony, které měly na starosti celou domácnost a rodinu. Celkově ve společnosti bylo stále možné pociťovat nerovnost.¹⁰

Podmětem, který výrazně podnítil vznik druhé vlny feminismu, která se rozvinula v kontextu protiválečného hnutí a hnutí za občanská práva, byla kniha Betty Friedanové (nepřechýleně Betty Friedan, 1921-2006) z roku 1963 *The Feminine Mystique*, která kritizovala poválečné přesvědčení, že úlohou ženy je vdávat se a rodit děti. Tato kniha dokázala feminismus dostat do povědomí běžných žen a matek v domácnosti a zároveň zdůraznila, jak sociální postavení žen omezuje jejich vlastní seberealizaci.¹¹

⁹ TOMASELLI, Sylvana. Mary Wollstonecraft. *Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online] 2020 [cit. 16. leden 2024]. Získáno z: <https://plato.stanford.edu/entries/wollstonecraft/>

¹⁰ KADLECOVÁ, Markéta. *Fórum 50 %* [online] [cit. 17. leden 2024]. Získáno z: <https://padesatprocent.cz/cz/marketa-kadlecova-feminismus>

¹¹ MICHALS, Debra, Biography: Betty Friedan. *National Women's History Museum* [online] 2017 [cit. 17. leden 2024]. Získáno z: <https://www.womenshistory.org/education-resources/biographies/betty-friedan>

Příznivcům feminismu druhé vlny velmi záleželo na odhalení a překonání systémového rasismu přítomného ve společnosti – na rozdíl od sufražetek z devatenáctého století, které se převážně zaměřovaly na politickou rovnost prostřednictvím volebního práva. Ústředním zájmem druhé vlny bylo převážně téma sexuality, reprodukční práva a rovné odměňování. Do popředí zájmu se dostala i témata jako je gender a genderová identita.¹²

Reprodukční práva – Pod tímto pojmem se skrývá možnost, která je poskytována ženám i mužům v rámci sexuální stránky života – ať už se jedná o základní práva ve smyslu založení rodiny, přístupu k antikoncepci legální a bezpečnou cestou, umělé přerušování těhotenství, podpora péče o děti nebo podporu sexuální výchovy a informovanosti ve sféře sexuálního života osob. Tento cíl druhé vlny feminismu se vyvinul jako reakce na politické situace v zemích, kdy byl ženám zamezen přístup k potratům.¹³ Například v Irsku neměly ženy možnost podstoupit interrupci a za tímto účelem cestovaly do Velké Británie, ovšem v roce 2018 v rámci referenda byla cesta k interrupci legalizována. Do té doby nebylo v Irsku možné podstoupit interrupci ani po incestu, vážném poškození plodu nebo po znásilnění.¹⁴ I přestože byl přístup k legální a bezpečné interrupci legalizován, ženy se stále setkávají s případy odmítnutí, které pochází ze strany lékařů, a tak v mnohých případech ženy vycestují za účelem podstoupení interrupce.¹⁵ Násilí na ženách – na problém násilí na ženách kladly zvláštní důraz feministické aktivistky druhé vlny. Aktivisté a spisovatelé si všimli přetrvávajícího problému znásilnění, domácího násilí a sexuálního obtěžování a snažili se na tyto problémy poukázat a hledat účinnou sociální a právní nápravu.

¹² Významné ženy a hnutí v historii feminismu – kapitola z nové knihy od Nesehnutí ABC FEMINISMU. *Úvodní strana* [online] 2004 [cit. 22. leden 2024]. Získáno z: <http://www.feminismus.cz/cz/clanky/vyznamne-zeny-a-hnuti-v-historii-feminismu-kapitola-z-nove-knihy-od-nesehnuti-abc-feminismu>

¹³ SOKAČOVÁ, Linda, 2006. In: *Reprodukční práva žen a mužů*. Praha, Česká republika: Gender Studies, o.p.s., s. 2–3. Získáno z: <http://www.feminismus.cz/download/reproprava.pdf>

¹⁴ JAKUB GRIM. Některé Země přístup k Potratům zpřísňují, jiné uvolňují. Velký přehled Evropské Interrupční politiky. *iROZHLAS* [online] 2022 [cit. 24. leden 2024]. Získáno z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/potratty-evropa-interrupce-polsko-italie-chorvatsko-cesko-2207090500_jgr#vb

¹⁵ LIDOVKY.CZ. Lékaři v Severním Irsku odmítají ženám provádět potraty, navzdory jejich nedávné legalizaci: Svět. *Lidovky.cz* [online] 2020 [cit. 24. leden 2024]. Získáno z: https://www.lidovky.cz/svet/lekari-v-severnim-irsku-udajne-odmitaji-provadet-potratty-navzdory-jejich-legalizaci.A200614_154423_In_zahranici_ele

Znásilnění – Jedná se o jeden z nejzávažnějších trestných činů, který postihuje fyzický i psychický stav oběti znásilnění, Obětí znásilnění se může stát žena i muž bez ohledu na věk. Tímto trestným činem se v českém právním systému rozumí ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby bez jejího předchozího souhlasu, použitím násilí, pohrůzkou násilí, pohrůzkou jiné těžké újmy nebo je k tomuto trestnému činu využito bezbrannosti oběti.¹⁶ Znásilnění je ukotveno v Trestním zákoníku č. 40/2009 Sb.. Proti této definici, která je v České republice zakotvená, bojuje nezisková organizace Konsent, která usiluje o redefinici znásilnění. Jak z definice znásilnění vyplývá – je založeno na násilí, pohrůzkou násilí nebo využití bezbrannosti. Právě díky této definici do znásilnění nespadá až 70 % případů znásilnění, jelikož ve většině případů oběť zamrzne a nebrání se. Proto pachatel nemusí ani žádné násilí nebo jeho pohrůžky využít. Cílem této neziskové organizace je tedy redefinice znásilnění, které bude založeno na absenci souhlasu. Z evropských zemí se již 13 států rozhodlo pro tuto redefinici znásilnění – například Chorvatsko, Německo, Island, Dánsko nebo Velká Británie.¹⁷ Setkáváme se s vysokou latencí ohlašování případů znásilnění, a to hned z několika důvodů. Oběť se často bojí čin oznámit. Mají totiž strach z výpovědí, opakované viktimizaci, z toho, že se budou muset obhajovat jak v trestním řízení, tak v osobním životě. Velký podíl této latence má na sobě samotná společnost, kdy převládá určitá stigmatizace, že si “za to oběti mohou samy”. Dále také přístup policistů nebývá vždy šťastný a oběti, která se rozhodla trestný čin nahlásit, způsobí sekundární viktimizaci – například hned při podání výpovědi, kdy mohou některé otázky působit necitlivě. Cílem feminismu je tedy i změnit celkový pohled na znásilnění a jeho vnímání ve společnosti, kdy pachatelé těchto trestných činů vyvážnou nejčastěji s podmínkou a oběť se setkává s kritikou a posměchem.¹⁸

¹⁶ Policie České republiky. *Znásilnění – Policie České republiky* [online] [cit. 27. leden 2024]. Získáno z: <https://www.policie.cz/clanek/pomoc-obetem-tc-znasilneni.aspx>

¹⁷ LERCH, Martin a Ludmila LERCH, *Consent. - konsent* [online] [cit. 27. leden 2024]. Získáno z: <https://konsent.cz/en/consent/>

¹⁸ CIPROVÁ, Kristýna. Jak řešit znásilnění Systémově. *Úvodní strana* [online] 2010 [cit. 27. leden 2024]. Získáno z: <http://www.feminismus.cz/cz/clanky/jak-resit-znasilneni-systemove>

Pomoc obětem znásilnění v České republice poskytuje několik organizací – Bílý kruh bezpečí, proFem, Persefona nebo již zmiňovaný Konsent.¹⁹

1.2.1. Představitelé druhé vlny

Betty Friedan (1921–2006), která byla zmíněna výše, byla autorkou již zmiňované knihy „The Feminine Mystique“, která se stala jedním z klíčových textů, kterými začala druhá vlna feminismu. Friedan podnítila diskusi o tradičních ženských rolích a dostala feminismus do podvědomí běžných žen.²⁰

Susan Brownmiller (1935), autorka knihy „Against Our Will: Men, Women and Rape“ (Proti naší vůli: Muži, ženy a znásilnění), která se zaměřuje na téma znásilnění a jeho vztah k genderové moci – jak sám o sobě název díla napovídá.²¹

Milada Horáková (1901–1950), byla česká politička, právnička a aktivistka, která se stala známou díky svému odvážnému postoji vůči komunistickému režimu v bývalém Československu. Milada Horáková byla jednou z mála žen v politické sféře v meziválečném Československu. Angažovala se v Československé sociálně demokratické straně a později v Československé straně lidové. Byla aktivní v oblasti sociálního zabezpečení, lidských práv a rovnosti žen. I když Milada Horáková nespadá přímo do druhé vlny feminismu, tak i nadále zůstává jako symbol hrdosti, odvahy a síly pro muže i ženy.²²

1.3. Třetí vlna vývoje feminismu

Třetí vlna feminismu byla obdobím politického aktivismu, který se snažil rozšířit občanská práva a sociální rovnost žen. To se částečně podařilo feminismu první

¹⁹ ČESKÁ TELEVIZE, Česká Televize; KDE HLEDAT Pomoc – Znásilnění pod kůží. Česká televize [online] [cit. 27. leden 2024]. Získáno z:

<https://www.ceskatelevize.cz/porady/13379665440-znasilneni-pod-kuzi/13621-kde-hledat-pomoc/>

²⁰ MICHALS, Edited by Debra. Biography: Betty Friedan. *National Women's History Museum* [online] 2017 [cit. 22. leden 2024]. Získáno z: <https://www.womenshistory.org/education-resources/biographies/betty-friedan>

²¹ Susan Brownmiller. *Jewish Women's Archive* [online] [cit. 22. leden 2024]. Získáno z: <https://jwa.org/feminism/brownmiller-susan>

²² BOUMOVÁ, Petra. Feministkou se člověk rodí. O Miladě Horákové, Jak ji neznáte. *Feministkou se člověk rodí. O Miladě Horákové, jak ji neznáte.: Fórum 50 %* [online] [cit. 22. leden 2024]. Získáno z: <https://padesatprocent.cz/cz/feministkou-se-clovek-rodí-o-milade-horakove-jak-ji-neznate>

a druhé vlny. Feminismus třetí vlny se obecně datuje od počátku 90. let 20. století do roku 2010, kdy započala vlna čtvrtá. Dle některých historiků se feminismus dělí pouze do tří vln, avšak začátkem 21. století se typ feministického aktivismu začal odlišovat díky vlivu sociálních médií, a proto je zde zmíněna i existence čtvrté vlny, která je hojně spojována s kampaní „Me too“, v jejímž rámci ženy i muži sdílí své zkušenosti se sexuálním napadením a posiluje formou sdílení a empatie jejich vnitřní posílení, jistotu a nalezení sama sebe. Tato vlna přinesla propojení všemožných aspektů života – od genderu, sexuality, náboženství až po věk. právě pro různorodost této vlny se nedá přesně určit, co bylo/je jejím cílem. Zároveň v rámci třetí vlny dostali mnohem větší prostor ženy i muži rozdílné barvy pleti, než tomu bylo u první a druhé vlny feminismu. Jako reakci na stereotypní představy o ženách jako o slabých, pasivních, emocionálních, náročných, ponižujících a nemravných přinesla třetí vlna definici žen jako silné, asertivní a ovládající svou vlastní sexualitu.²³ Přestože, jak již bylo zmíněno, je velmi těžké až nemožné určit přesný cíl třetí vlny feminismus, je možné si vytyčit jedno téma, které se obdobím třetí vlny prolínalo – intersekcionalita.

Intersekcionalita – V první řadě je třeba definovat, co se pod pojmem „Intersekcionalita“ skrývá – tento pojem poprvé použila na konci 80. let 20. století americká právnička, profesorka a obhájkyně lidských práv Kimberlé Williams Crenshaw. Intersekcionalita spočívá na základě toho, že téměř žádný člověk, který prožívá diskriminaci, ji nezažívá na základě jedné vlastnosti, ale kombinací vícero rysů. Jedná se zejména o rysy jako je pohlaví, věk, rasa, sexuální orientace, zdravotního omezení a mnoho dalšího.²⁴ Pro feminismus má tedy intersekcionalita význam zejména pro pochopení původu diskriminace a pracování na těchto důvodech jako na celku, a ne na každém jednotlivě, jelikož, jak již bylo zmíněno, aspekty diskriminace jsou současně velmi provázány a málokdy stojí samostatně.

²³ Feminism: The fourth wave. *National Women's History Museum* [online] 2021 [cit. 22. leden 2024]. Získáno z: <https://www.womenshistory.org/exhibits/feminism-fourth-wave>

²⁴ ŠPIČÁKOVÁ, Kateřina. Diskriminace má vrstvy: Co je intersekcionalita a proč je pro feminismus důležitá? *Zeny.cz* [online] 2023 [cit. 23. leden 2024]. Získáno z: <https://www.zeny.cz/clanek/ceA6UybfXs/diskriminace-ma-vrstvy-co-je-intersekcionalita-a-proc-je-pro-feminismus-dulezita>

1.3.1. Představitelé třetí vlny

Judith Butler, americká filozofka, teoretička psychoanalýzy a feministka, která se zabývá konstrukcí genderové identity a identifikací a zpopularizovala termín „performativita genderu“. Vyskytly se zde otázky o počtu pohlaví nebo o jeho volbě. Právě Judith Butler a její kniha “Gender Trouble” byla revoluční právě ve smýšlení o pohlaví a v této knize bylo “ženství” označeno jako kulturní konstrukt.²⁵

Gloria Jean Watkins, americká spisovatelka, teoretička a aktivistka, známá spíše pod svým pseudonymem Bell Hooks, se zaměřovala na intersekcionalní feminismus, tedy propojení feminismu s rasismem, třídními rozdíly a dalšími formami sociální nerovnosti.²⁶

Rebecca Walker, americká spisovatelka a aktivistka, která zpopularizovala termín “Třetí vlna feminismu” a pomáhala tuto vlnu definovat jako reakci na předchozí generace feministek. Její učení, psaní a projevy se zaměřují na rasu, politiku, pohlaví, moc a kulturu. Ve své aktivistické práci pomohla založit fond Third Wave, který se proměnil v Third Wave Foundation, organizaci, která podporuje mladé ženy různé barvy pleti, queer, intersex a trans jednotlivců, kteří mají nástroje a zdroje, které potřebují vůdci ve svých komunitách prostřednictvím aktivismu a filantropie.²⁷

²⁵ HAYNER, Jakob. Sex, gender, feminismus: Judith Butlers „Unbehagen der geschlechter“ - welt. *DIE WELT* [online] 2022 [cit. 27. leden 2024]. Získáno z: <https://www.welt.de/kultur/article239668453/Sex-Gender-Feminismus-Judith-Butlers-Unbehagen-der-Geschlechter.html>

²⁶ Bell hooks. *Encyclopedia Britannica* [online] 2023 [cit. 27. leden 2024]. Získáno z: <https://www.britannica.com/biography/bell-hooks>

²⁷ Rebecca Walker. *Bi.org* [online] [cit. 27. leden 2024]. Získáno z: <https://bi.org/en/famous/rebecca-walker>

2. Proudý feminizmu

Jelikož se feminizmus nevyvíjel jednotně, ale v samostatně v jednotlivých zemích, tak jeho pojetí a vnímání je různé – stejně tak diverzita žen. To samé platí pro různé feministické teorie, kterých máme hned několik. Současné pohledy na feminizmus rozdělila socioložka Judith Lorber na tři základní teorie, které se dále člení. Jedná se o genderové reformní feministické teorie, Feministické teorie genderově motivovaného odporu a Feministické teorie genderově motivované vzpoury. Do dalšího členění pod tyto základní teorie se řadí například radikální feminizmus, který prosazuje názor, že patriarchální systém by měl být zcela odstraněn, liberální feminizmus, který svůj postoj zakládá na tom, že postavení žen je zakořeněno v sociálních, politických a právních omezeních. Dále zde je například marxisticko-sociální feminizmus, který tvrdí, že nikdo, zvláště ženy, nemohou dosáhnout čehokoliv právě na základě třídně rozdělené společnosti. Existuje spousta dalších proudů, které budou v této bakalářské práci zmíněny a následně blíže charakterizovány.²⁸

2.1. Genderové reformní feministické teorie

Tyto teorie feministického myšlení zdůrazňují podobnost mezi ženami a muži a nepoukazuje na jejich rozdíly. Usilují o poskytnutí stejných možností a hlavní oblastí, kde se tyto druhy snaží dosáhnout změny, je právo. Tyto postoje se zaměřují tedy na rovnost, analýzu diskriminace, volba žen – tedy na to, aby jejich rozhodnutí bylo svobodné, a ne důsledkem genderové nerovnosti ve společnosti.²⁹ Do této teorie řadíme hned několik postojů feminizmu, jako například liberální feminizmus, marxistický (socialistický) feminizmus nebo rozvojový feminizmus.

²⁸ R. TONG, Feminist theory. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* [online] 2002 [cit. 27. leden 2024]. Získáno z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/B0080430767039450>

²⁹ VALDROVÁ, Jana Decarli. In: *ABC FEMINISMU*. Brno, Česká republika: Nesehnutí, 2004, ISBN 8090322832. s. 203–204.

2.1.1. Liberální feminismus

Liberální feminismus je jedním z nejznámějších postojů a zabývá se téměř výhradně otázkou rovnocenného zákona a práv. Dlouho byl jediným převládajícím feministickým proudem, v jehož znamení probíhala první vlna. Věří, že ženy mají stejná práva jako muži a že zastoupení žen v politické sféře je stejně důležité jako integrace mužů do společnosti. Ženy by se podle liberálního postoje měly podílet na ekonomickém, vzdělávacím, rozhodovacím a právním rozvoji. Obě pohlaví by měla tyto stereotypy prolamovat, sociální role zbavit jejich protikladnosti, a naopak brát v úvahu společné prvky. Dialog či spolupráci s muži proto považuje za důležitý a přínosný. Preferuje plynulé postupné reformy před radikální revolucí a věnuje se zejména změnám zákonů.³⁰

2.1.2. Marxistický (socialistický) feminismus

Jedná se o variantu feminizmu, která jak již sám název napovídá, rozšiřuje teorii marxismu. Marxistický feminismus analyzuje útlak žen prostřednictvím kapitalismu a individuálního vlastnictví soukromého majetku a usiluje o ekonomickou rovnoprávnost žen a mužů – pouze na základě ekonomické nezávislosti se žena může stát nezávislou a rovnoprávnou i v dalších aspektech života. Nerovná pozice žen ve společnosti je zde vnímána jako důsledek ekonomické závislosti na mužích, která plyne jak z materiální podstaty kapitalistického vykořisťování, tak z genderových stereotypů muže, který je vyobrazen jako živitel a ženy jako hospodyně a matky, která se stará o domácnost a děti. Marxova dělba práce na produktivní – tedy placenou práci vykonávanou převážně muži – a reprodukční práci, která je neplacená a vykonávaná ženami, tvoří základ nerovnosti žen a mužů v patriarchátu.³¹

³⁰ VALDROVÁ, Jana Decarli. In: *ABC FEMINISMU*. Brno, Česká republika: Nesehnutí, 2004, ISBN 8090322832. s. 203–204.

³¹ Tamtéž, s. 204.

Marxist feminism. *Oxford Reference* [online] [cit. 27. leden 2024]. Získáno z: <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/acref/9780191834837.001.0001/acref-9780191834837-e-246>

2.1.3. Rozvojový feminizmu

Poslední podkapitolou genderové reformní feministických teorií je feminismus rozvojový, který má prvky socialistického a liberálního feminizmu, a především se zaměřuje na potřeby a problémy žen v rozvojových zemích – jako je například Súdán, Senegal, Afghánistán a dalších 45 zemí. Rozvojový feminismus do hospodářsky rozvojových zemí „přinášejí“ buď ženy ze západní kultury, nebo v rozvojových zemích může přímo vznikat.³² „Přinesený“ rozvojový feminismus se však narozdíl od jeho „domácí“ podoby musí navíc vyrovnávat se specifickými kulturními hodnotami, které západní kultura nevyznává. Je důležité si zde uvědomovat některé rozdíly, které musí „přinesený“ feminismus akceptovat – jako například to, že pro ženy v západních zemích je práce také prostředkem seberealizace a pro ženy v rozvojových zemích je práce primárně prostředkem obživy a seberealizace, plnění snů nejsou pro ně nikterak „důležité“. Rozvojový feminismus se tak musí přizpůsobovat podmínkám sociálním a kulturním v každé zemi. Na problémy žen v muslimských rozvojových státech se zaměřuje islámský feminismus. Stereotypně jsou jejich problémy dávány do souvislosti s náboženstvím a Koránem. Podle žen, které se hlásí k islámskému feminizmu (muslimek, jiného náboženského vyznání i nevěřících), tomu tak ale není.³³ Blíže k tématu islámského feminizmu se tato bakalářská práce bude věnovat v druhé části.

2.2. Feministické teorie genderově motivovaného odporu

Tento feministický postoj poukazuje na to, že úprava zákonů k odstranění diskriminace na základě pohlaví nestačí, jelikož tyto tendence často směřují k tomu, aby se ženy samy vymanily z mužské nadvlády prostřednictvím samostatných a ženských organizací. Zastánci této feministické teorie argumentují tím, že patriarchální struktura se prolíná všemi aspekty každodenního života a

³² VALDROVÁ, Jana Decarli. In: *ABC FEMINISMU*. Brno, Česká republika: Nesehnutí, 2004, ISBN 8090322832. s. 204.

³³ VESELÁ, Lenka, 2006. *Gender a VÝZKUM / gender and research* [online]. Získáno z: doi:10.13060/25706578

mezilidských vztahů. Paradoxem této teorie je to, že ačkoliv stoupenci tohoto hnutí ostře kritizují patriarchální společnost, svým programem ji v podstatě tolerují, jelikož diskriminaci žen se rozhodne řešit tím, že si “vytváří” svůj vlastní svět. Svůj odmítavý postoj k začlenění do společenských struktur a hledání společného řešení genderové nerovnosti s muži tyto feministické směry vysvětlují tím, že není možné pracovat na odstraňování útlaku z pozice podřízeného subjektu a v podmínkách diskriminace. Jedním z nejznámějších proudů tohoto feminismu je feminismus radikální, který si v této bakalářské práci blíže rozebereme. Tyto teorie zkoumají, v čem se myšlení a prožívání žen liší od mužského.³⁴

2.2.1. Radikální feminismus

Radikální feminismus je filozofie, která je založena na tom, že zdůrazňuje patriarchální kořeny nerovnosti mezi muži a ženami – neboli nadvláda mužů nad ženami, která je v naší společnosti zakořeněna. Tento proud feminismu vnímá patriarchát jako rozdělování společenských práv, privilegií a moci primárně podle pohlaví a v tomto důsledku jsou ženy utlačovány a muži jsou v této společnosti vnímáni jako privilegovaní. Radikální feminismus se vyhraněně staví proti existující politické a sociální organizaci, která je neodmyslitelně spjata s patriarchátem.³⁵ Příznivci tohoto směru argumentují, že jiné směry feminismu (přesněji marxistické a socialistické směry) ignorují ústřední pozici, kterou v útlaku žen hraje sexualita. Ženy jsou podle této teorie definované prostřednictvím jejich sexuální objektivizace, jelikož ženská genderová identita je patriarchálním systémem redukována na přitažlivost pro muže.³⁶

2.2.2. Lesbický separatistický feminismus

Tato filozofie je založena na tom, že se separatistické feministky domnívají, že muži nemohou pozitivně ovlivnit feministické hnutí a že dokonce i muži, kteří mají

³⁴ VALDROVÁ, Jana Decarli. In: *ABC FEMINISMU*. Brno, Česká republika: Nesehnutí, 2004, ISBN 8090322832. s. 205.

³⁵ Tamtéž, s. 205.

³⁶ LEWIS, Jone Johnson. What is radical feminism? Jo. *ThoughtCo* [online] 2020 [cit. 29. leden 2024]. Získáno z: <https://www.thoughtco.com/what-is-radical-feminism-3528997>

dobré úmysly, tak opakují dynamiku patriarchátu. Jedním z hlavních pilířů této teorie je také to, že musíme bojovat proti patriarchátu jako politickému systému tím, že přestaneme podporovat heterosexuální a přestaneme navazovat vztahy s muži. Jednodušeji řečeno – separatistický feminismus spočívá ve volbě žen vymanit se z mužsky definovaných, řízených institucí, vztahů, rolí nebo činností. Právě z tohoto důvodu se některé separatistické feministky a lesbické separatistky rozhodly žít ve zvláštních komunitách, družstvech nebo sdílených bydlištích. Zároveň je důležité zmínit, že ačkoliv je lesbický separatistický feminismus velmi blízký feminizmu radikálnímu, tak jsou mezi nimi rozdíly. Podle stoupenkyň lesbického separatistického feminizmu totiž nelze analyzovat pozici lesbických a heterosexuálních žen dohromady, a to z toho důvodu, že lesbické ženy jsou stigmatizované a diskriminované jinými způsoby než ženy heterosexuální. Radikální feminismus je ukotven v heterosexuálním rámci a pozici lesbických žen naprosto ignoruje, heterosexuální feministky mohou zároveň pracovat s kategorií „ženy“, avšak lesbické ženy jsou často definovány spíše „neženstvím“. Heterosexualita patriarchátu tak dvojnásobně utlačuje lesbické ženy – jedním z nich je to, že vztah mezi ženou a mužem je považován za základ sociální struktury státu a způsobem druhým – tedy tak, že heterosexuální sexualitu považuje za jedinou legitimní sexualitu.³⁷

2.2.3. Standpoint feminismus

Pod skupinu feministických teorií genderově motivovaného odporu řadíme hlediskový feminismus neboli standpoint, který byl jedním z nejnápadnějších a nejdiskutovanějších teorií, které se objevily v období druhé vlny feministického myšlení. Klade se zde důraz na vztahy, které vznikají mezi politickou a společenskou mocí a staví vědomosti do centra pozornosti. Teorie hlediskového feminizmu se poprvé objevila v 70. letech 20. století. Ukotvení této teorie nalezneme také v sexuální dělbě práce mezi pohlavími. Místo rozdílností mezi ženami se představitelky této teorie snaží vyzdvihnout podobnosti mezi ženami, identifikovat společné prvky z ženského života. Největším omezením tohoto směru

³⁷ VALDROVÁ, Jana Decarli. In: *ABC FEMINISMU*. Brno, Česká republika: Nesehnutí, 2004, ISBN 8090322832. s. 205-206.

feministického myšlení je přílišný důraz na „stejnost“ žen na úkor zohledňování plurality hlasů a pozic, ve kterých se různé ženy nacházejí. „Ženská zkušenost“ je tak podle standpoint teorie přímým opakem „abstraktního mužství“. Ženská zkušenost by měla být podstatou snahy o změnu společnosti. Názor je takový, že ženy jsou zodpovědné za produkci lidských i materiálních zdrojů, a jsou tak tlačeny do pozice produkovat oboje.³⁸

2.3. Feministické teorie genderově motivované vzpoury

Poslední kategorií feministických teorií jsou teorie genderově motivované vzpoury, které se zaměřují na vzájemné vztahy mezi nerovnostmi, které jsou založené na genderu, na rase, společenské třídě, sexuální orientaci a etnické příslušnosti. Z tohoto hlediska do této teorie spadá feminismus multirasový, mužský, postmoderní, queer theory a feminismus sociální konstrukce.³⁹

2.3.1. Multirasový feminismus

Feminismus multirasový i mužský poukazují na různá postavení jedinců v sociálním žebříčku dané společnosti. Tato postavení se pak odlišně promítají do relativního zvýhodnění či znevýhodnění mužů a žen. Poukazuje na vliv sociálního postavení ve společnosti na budoucí život, chování a příležitosti jedince i celých skupin. Dále poukazuje také na to, že rasovým předsudkům čelí muži a ženy, pocházející ze stejných skupin, odlišně. Multirasové feministky tvrdí, že ženy etnických menšin mají rozdílné zkušenosti s domácí prací než ženy bílé pleti. Pro ženy etnických menšin jsou totiž domácí práce jak placenou, tak i neplacenou prací, jelikož ženy jiné barvy pleti jsou častěji najímány jako služky, uklízečky a vykonávají podřadnou, špinavou práci. U bílých žen, i všeobecně u všech osob jiné barvy pleti, zase můžeme hovořit o tom, že ačkoliv žena pronikne na vyšší pozici, tak je jejich práce méně oceněna nebo dokonce vnímána jako něco méně,

³⁸ BOWELL, T.. *Internet encyclopedia of philosophy* [online] [cit. 29. leden 2024]. Získáno z: <https://iep.utm.edu/fem-stan/>

³⁹ VALDROVÁ, Jana Decarli. In: *ABC FEMINISMU*. Brno, Česká republika: Nesehnutí, 2004, ISBN 8090322832. s. 206-211.

než kdyby tu stejnou práci odvedl muž bílé barvy pleti. Ocenění té samé práce se dá porovnat například na platovém ocenění, kariérním růstu,...⁴⁰

2.3.2. Postmoderní feminismus a Feminismus sociální konstrukce

Postmoderní feministky věří, že gender není dán biologicky, ale určuje ho kultura a společnost. Muž a žena jsou tedy podle feministek uměle vytvořené kategorie. Nejsou biologicky dané, ale kulturně. Tvrdí, že ženy byly utlačovány proto, protože byly sociálně a politicky znevýhodňovány. Postmoderní feminismus vznikl v 70. letech 20. století jako reakce na feminismus druhé vlny – ten byl založen na přesvědčení, že ženy jsou utlačovány na základě pohlaví, tedy kvůli své biologii, a to vedlo k zaměření na otázky jako jsou reprodukční práva nebo rovnocenný přístup k zaměstnání a vzdělání. Postmoderní feministky však tvrdily, že tyto problém k „osvobození“ žen není dostačující a že útlak žen je výsledkem právě sociálních a politických faktorů. Zdůrazňují mnohostrannost a jedinečnost jedince. Gender je podle nich součástí identity jedince stejně jako další charakteristiky (např. rasová příslušnost). Je nesprávné na něm zakládat nerovnost, protože díky své otevřenosti k individuálnímu výkladu je proměnlivý, a tím tedy lehce zpochybnitelný. Mnohem důležitější je, jak se jedinec jako muž či žena projevuje, v jakých mocenských pozicích se v určitých situacích nachází a jak je přijímá.⁴¹

Postmodernímu feminismu je v některých myšlenkách blízký feminismus sociální konstrukce. Gender je podle něho proměnlivý v závislosti na společenském kontextu. Je konstruován při interakci mezi lidmi. Feminismus sociální konstrukce studuje interakce, při kterých se vytvářejí stereotypní charakteristiky a různé identity. Nicméně feminismus sociální konstrukce stále zachovává existenci biologického pohlaví jako svůj základ a vychází z předpokladu, že existují biologické ženy a biologičtí muži – nelze tedy zpochybnit biologický základ. Zatímco gender je tedy vnímán jako sociální konstrukce, pohlaví

⁴⁰ KOLÁŘOVÁ, Marta. *Na křížovatkách nerovností: Gender, třída a rasa/etnicita* / Marta Kolářová [online] 2008 [cit. 29. leden 2024]. Získáno z: <https://www.genderonline.cz/pdfs/gav/2008/02/01.pdf>

⁴¹ VALDROVÁ, Jana Decarli. In: *ABC FEMINISMU*. Brno, Česká republika: Nesehnutí, 2004, ISBN 8090322832. s. 208-209.

je bráno jako daná skutečnost, která je přirozená a viditelná. I když tento feministický směr přiznává, že genderové role jsou sociálně vytvářené a tudíž proměnlivé, nezpochybnitelností dvou biologických pohlaví implicitně trvá na neměnné podkladové struktuře genderové identity. I když zastánci tohoto proudu tedy argumentují tím, že genderové role nejsou vrozené, ale naučené, a dokonce že gender (sociální rod) je silnější než pohlaví (biologický rod), jejich pojetí genderové socializace dělá z genderu druhou „přirozenost“ a jak pro ženu, tak pro muže implikuje celoživotní neměnnou identitu „ženy“ a „muže“.⁴²

2.3.3. Queer theory

Tato teorii vychází z postmoderního feminismu a jedním z nejzákladnějších pilířů je konstrukce sexuality a sexuální identity. Queer theory zpochybňuje existenci pouze dvou pohlaví a genderů a klade důraz na osobní vytváření identity – stejně jako teorie postmoderního feminismu. Dále určitě stojí za zmínku to, že pro tuto teorii je typické i zpochybňování stálosti biologického pohlaví, polarizovaný binární gender mužství a ženství a pevná sexuální identita. Queer theory poukazuje na to, že heterosexuality v naší společnosti tvoří jakýsi předpoklad, kdy osoby „tlačí“ k tomu, že heterosexuality je povinnost. S touto teorií jsou také spojované otázky typu: Co tvoří muže mužem a ženu ženou? Díky různým analýzám (například travesty shows, drag apod.) ukazuje, že genderová identita je individuální záležitost. Jedním z klíčových pojmů v queer teorii je myšlenka „heteronormativity“ - Heteronormativita je názor, který podporuje heterosexuality jako normální nebo preferovanou sexuální orientaci a je ve společnosti posilován prostřednictvím institucí manželství, zaměstnání, práv adopce a další. Heteronormativita je forma moci a kontroly, která vyvíjí určitý tlak na heterosexuální i gay jedince prostřednictvím přijatých společenských norem.⁴³

⁴² NICKERSON, Charlotte. Postmodern feminism theory in sociology. *Simply Sociology* [online] 2023 [cit. 29. leden 2024]. Získáno z: <https://simplysociology.com/postmodern-feminism.html>

⁴³ VALDROVÁ, Jana Decarli. In: *ABC FEMINISMU*. Brno, Česká republika: Nesehnutí, 2004, ISBN 8090322832. s. 209-210.

2.4. Ekofeminismus, Náboženský feminismus

Existují další feministické směry, které nespádají ani pod jednu z výše zmíněných feministických teorií, proto jim bude věnována samostatná kapitola.

Ekofeminismus spojuje environmentální otázky s otázkami rovnosti pohlaví a feministickými teoriemi. Ekofeminismus tvrdí, že existuje hluboká spojitost mezi zneužíváním přírodního prostředí a zneužíváním žen a dalších marginalizovaných skupin. Tato perspektiva klade důraz na to, že struktury moci a nerovnosti, které přispívají k ekologickým problémům, jsou také základem genderové nerovnosti. Ekofeminismus není jednotným hnutím, ale spíše širokým souborem perspektiv a teorií. Existuje několik různých proudů ekofeminismu, které se mohou lišit ve svých důzdech a přístupech. Tento druh feminismu lze zařadit do širšího kontextu environmentálního hnutí a feministické teorie. Jeho cílem je propojit environmentální záležitosti s otázkami genderové rovnosti a společenskou spravedlností, a tak přispět k udržitelnějšímu a spravedlivějšímu světu pro všechny jedince. S tímto směrem feminismu se spojují radikální feministé, jelikož tento směr kritizuje patriarchální společnost. Radikální ekofeministé argumentují, že patriarchální společnost a jeho důraz na dominanci a kontrole nad přírodou jsou zodpovědné za ekologickou destrukci planety. Tento systém také zahrnuje omezování žen a přírody a vnímá je jako "osvojitelné" zdroje pro vlastní prospěch.

44

Základní myšlenky ekofeminismu zahrnují zejména: **Spojitost** mezi dominancí nad přírodou a dominancí nad ženami – Ekofeministé argumentují, že patriarchální společnosti, které upřednostňují mužskou dominanci a kontrolu nad přírodou, také často posilují genderovou nerovnost. Další myšlenka ekofeminismu se zaměřuje na **násilí** – Ekofeministé upozorňují na násilí žen a přírody jako vzájemně propojené jevy. Argumentují, že postavení žen a přírody v moderní

⁴⁴ PULEO, Alicia H.. What is ecofeminism? *IEMed* [online] [cit. 1. únor 2024]. Získáno z: <https://www.iemed.org/publication/what-is-ecofeminism/>

společnosti jsou podobné a že příroda i ženy jsou využívány pro ekonomický prospěch a moc.⁴⁵

Náboženský feminismus v rámci feministického hnutí zkoumá a interpretuje náboženské tradice a víry z hlediska rovnosti pohlaví a práv žen. Tato perspektiva se snaží o nalezení rovnováhy mezi náboženstvím a feministickými hodnotami, a to prostřednictvím reinterpretace náboženských textů, tradic a praxí, jak již bylo výše zmíněno. Náboženský feminismus je rozmanitý a může se lišit v závislosti na konkrétní náboženské víře a tradici. Jeho cílem je sjednotit víru a feministické hodnoty, aby bylo možné dosáhnout rovnosti a spravedlnosti i v rámci náboženských komunit.⁴⁶ Blíže bude náboženský feminismus představen následně v rámci této bakalářské práce s důrazem na islámský feminismus, ale bude nabídnut i krátký exkurz do historie křesťanství.

⁴⁵ NEBESKÁ, Ananké, 2023. *Padesát let Ekofeminismu* [online] [cit. 1. únor 2024]. Získáno z: <https://www.advojka.cz/archiv/2023/4/padesat-let-ekofeminismu>

⁴⁶ ZVĚŘINA, Jaroslav. *Feminismus a jeho současné podoby*. Nakladatelství Centrum pro studium demokracie a kultury, o.p.s. [online] 2015 [cit. 1. únor 2024]. Získáno z: <https://www.cdk.cz/feminismus-jeho-soucasne-podoby>

3. Gender, identita, genderová diskriminace

V rámci této bakalářské práce byly již hojně zmiňovány pojmy jako je gender, identita, pohlaví a další pojmy, které jsou právě s tématem feminismu neodlučitelně spojovány. Proto by bylo vhodné si i tyto pojmy v krátkosti představit.

Dle definice Českého statistického úřadu se dá o pojmu **gender** uvažovat jako o sociálním pohlaví, jelikož na rozdíl od pohlaví jako takového, na které se nahlíží pouze z biologického hlediska, které jsou charakteristické buďto pro ženy nebo pro muže. Tyto charakteristiky jsou v čase proměnlivé a liší se podle kultury, historie nebo společnosti. Gender ve zkratce zahrnuje biologické pohlaví (žena x muž), genderovou roli (společenská očekávání), genderová identitu (osobní pocit) a sexuální orientaci. Důraz na genderovou rovnost a respektování rozmanitosti genderových identit a rolí je důležitou součástí moderního feminismu a lidských práv.⁴⁷ **Identita** je komplexní koncept, který zahrnuje smysl/vnímání o sobě samém, a to ve smyslu, kdo jako jedinec jsme. Jedná se o způsob, jakým jedinec vnímá a interpretuje sám sebe v rámci sociálního, kulturního, psychologického a emocionálního kontextu. Identita je tvořena různými faktory – biologické, sociální, kulturní, psychologické a emocionální. Zkoumání identity je klíčovým zájmem v oblasti sociálních věd, psychologie a humanitních oborů, a pomáhá nám lépe porozumět tomu, jak lidé vnímají sami sebe a jaký vliv má jejich identita na jejich chování, postoje a mezilidské vztahy. Identita je samozřejmě v čase částečně proměnlivá, jelikož například naše sociální role se v časové ose mění a životními zkušenostmi se naše osoba a pohled na svět neustále posouvá dál.⁴⁸ S genderovou identitou jsou spojovány pojmy jako je **transgender** nebo **cisgender**. Pro osobu, u níž genderová identita a pohlaví připsané po narození nejsou v souladu, používáme obvykle termín transgender. Naopak pokud genderová

⁴⁷ Gender: Základní Pojmy. *Gender: Základní pojmy* | ČSÚ [online] 2016 [cit. 1. únor 2024]. Získáno z: https://www.czso.cz/csu/gender/gender_pojmy

⁴⁸ Identity. *Psychology Today* [online] [cit. 1. únor 2024]. Získáno z: <https://www.psychologytoday.com/us/basics/identity>

identita a pohlaví jsou v souladu, využívá se termín cisgender.⁴⁹ **Genderová diskriminace** je systémové, sociální nebo kulturní znevýhodňování, stereotypizace nebo omezení založené na pohlaví nebo genderové identitě. Tato diskriminace může se projevovat různými způsoby, včetně omezení přístupu k příležitostem, znevýhodňování v pracovním prostředí, nebo neprávem spojovat určité vlastnosti, role nebo schopnosti s konkrétními pohlavími. Genderová diskriminace vytváří nerovnost mezi muži a ženami a může také postihovat osoby, které se identifikují s jinými genderovými identitami, než jsou muž a žena. Mnoho lidí se například nepřesně domnívá, že něčí biologické pohlaví vždy určuje jejich pohlaví, a tedy i postoje a chování. Nikdy však není v pořádku chovat se nepříznivě vůči někomu jinému na základě jeho pohlaví. Je to problém, který je široce diskutovaný a je cílem snah mnoha hnutí za rovnost pohlaví a lidská práva. Český statistický úřad definici ještě rozšiřuje o pojmy diskriminace přímá a nepřímá, genderové stereotypy, skleněný strop a dále.⁵⁰ **Diskriminace na základě pohlaví přímá** – jedná se o situaci, kdy je jedinec nebo skupina jedinců přímo znevýhodněna na základě jejich pohlaví. To znamená, že jsou jedinci odsuzováni nebo omezení v přístupu k příležitostem, zdrojům nebo službám pouze na základě jejich pohlaví, bez ohledu na jejich schopnosti, dovednosti nebo kvalifikaci. Přímá diskriminace na základě pohlaví porušuje základní principy rovnosti a lidských práv a je v mnoha zemích zakázána právními předpisy. Tato forma diskriminace se může projevovat například ve formě odmítání zaměstnání na základě pohlaví, rozdílného platového ohodnocení za stejnou práci nebo omezování přístupu k vzdělání nebo zdravotní péči na základě pohlaví.⁵¹ **Diskriminace na základě pohlaví nepřímá** je forma diskriminace, která nepřímo omezuje nebo znevýhodňuje jedince nebo skupiny jedinců na základě jejich pohlaví tím, že uplatňuje pravidla, politiky nebo postupy, které na první pohled nejsou zaměřeny na pohlaví, ale mají za následek nerovnost mezi muži a ženami. Například, pokud

⁴⁹ PAVLICA, Karel. Gender, transgender, cisgender – CO to jsou zas za novoty? *PRAGUE PRIDE* [online] 2011 [cit. 1. únor 2024]. Získáno z: <https://praguepride.cz/cs/cteni-a-foto/clanky/1557-gender-transgender-cisgender-co-to-jsou-zas-za-novoty>

⁵⁰ Gender: Základní Pojmy. *Gender: Základní pojmy* | ČSÚ [online] 2016 [cit. 1. únor 2024]. Získáno z: https://www.czso.cz/csu/gender/gender_pojmy

⁵¹ Gender: Základní Pojmy. *Gender: Základní pojmy* | ČSÚ [online] 2016 [cit. 1. únor 2024]. Získáno z: https://www.czso.cz/csu/gender/gender_pojmy

zaměstnavatel stanoví pracovní dobu, která není kompatibilní s potřebami rodičů malých dětí a tím omezuje možnost žen i mužů skloubit práci a rodinný život, jedná se o nepřímou diskriminaci na základě pohlaví. I když pravidlo samo o sobě nezmiňuje pohlaví, má nerovné dopady na jednotlivé pohlaví.⁵² **Skleněný strop** neboli neviditelná bariéra je termín používaný k popisu formy nepřímé diskriminace na pracovišti, která brání ženám (a jiným skupinám osob) v postupu v kariéře a dosažení vyšších pozic v organizaci. Skleněný strop představuje neviditelnou bariéru, která limituje ženy v dosahování vrcholových pozic a vlivu v určitých profesních sférách. Například, ženy mohou být znevýhodňovány v oblasti podnikání, vědy, politiky nebo výkonného řízení kvůli stereotypům a očekáváním spojeným s jejich pohlavím. Skleněný strop je jedním z hlavních problémů, kterým čelí snahy o dosažení rovnosti pohlaví na pracovišti. Organizace a společnosti se snaží překonat tuto bariéru prostřednictvím politik a opatření na podporu diverzity, zvyšování povědomí o genderové rovnosti a vytváření prostředí, která podporují kariérní růst pro všechny, bez ohledu na pohlaví.⁵³ **Genderové stereotypy** jsou pevně zakotvené představy, očekávání a předpoklady týkající se toho, jak by se muži a ženy měli chovat, vypadat a co by měli dělat na základě svého pohlaví. Tyto stereotypy mohou omezeně vnímat a definovat genderovou identitu a genderové role, což může vést k diskriminaci, nerovnosti a omezením v různých oblastech života, včetně vzdělání, zaměstnání a osobního vyjádření. Je důležité uvědomit si, že tyto stereotypy jsou zkreslenými a rigidními představami, které neodrážejí skutečnou rozmanitost a složitost lidského pohlaví a genderové identity.⁵⁴

⁵² Gender: Základní Pojmy. *Gender: Základní pojmy* | ČSÚ [online] 2016 [cit. 1. únor 2024]. Získáno z: https://www.czso.cz/csu/gender/gender_pojmy

⁵³ Gender: Základní Pojmy. *Gender: Základní pojmy* | ČSÚ [online] 2016 [cit. 1. únor 2024]. Získáno z: https://www.czso.cz/csu/gender/gender_pojmy

⁵⁴ *Gender stereotyping | ohchr* [online] [cit. 1. únor 2024]. Získáno z: <https://www.ohchr.org/en/women/gender-stereotyping>

4. Feministické spolky a hnutí

Na závěr této části bakalářské práce, která je věnována feminismu spíše v západních zemích bude představeno několik feministických spolků a hnutí, které mají různé cíle a funkce, ale některé z nich jsou obecné a společné pro všechny. Jedná se například o cíle podpory práv žen (genderová rovnost), svoboda rozhodování o vlastním těle (přístup k antikoncepci, potraty), boj proti násilí na základě pohlaví, ekonomická nezávislost. Funkce těchto spolků a organizací jsou opět velmi různorodé – jedná se například o funkci vzdělávání, kdy feministické organizace často pořádají různé workshopy, konference a podobně, za účelem zvýšení povědomí například o otázkách genderové rovnosti. Dalšími funkcemi jsou například poradenství, kulturní a umělecké aktivity nebo výzkum a analýza. Každá feministická organizace může mít specifické cíle a aktivity, ale společným jmenovatelem je boj za práva žen a genderovou rovnost v různých oblastech života.

Mezi mezinárodně uznávané feministické spolky a organizace patří například UN Women (United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women) – UN Women je orgánem OSN, který je zaměřený na dosažení genderové rovnosti a práv žen. Pracuje na celosvětové úrovni a podporuje projekty a iniciativy na podporu žen a dívek.⁵⁵ Za zmínku určitě stojí i organizace FEMEN, což je feministické hnutí založené v Ukrajině, které je známé svými odvážnými protesty a aktivismem. Hlavním tématem je boj proti sexuálnímu obchodu a násilí na ženách.⁵⁶ Na mezinárodním poli je nezbytné zmínit organizaci HeForShe. HeForShe je iniciativa OSN zaměřená na zapojení mužů a chlapců do boje za rovnost pohlaví a jejím cílem je podporovat genderovou rovnost jako společný cíl pro všechny.⁵⁷ Jedna z velmi známých českých organizací je centrum Rosa. Toto centrum je zaměřeno na ženy a dívky a zaměřuje se na jejich práva, a

⁵⁵OSN – UN Women. *czlobby.cz* [online] 2015 [cit. 1. únor 2024]. Získáno z: <https://czlobby.cz/en/we-cooperate/osn-un-women>

⁵⁶About Us. *FEMEN* [online] [cit. 1. únor 2024]. Získáno z: <https://femen.org/about-us/>

⁵⁷Home Page. *HeForShe* [online] [cit. 1. únor 2024]. Získáno z: <https://www.heforshe.org/en>

to zejména v oblastech sexuálního a reprodukčního zdraví, prevence násilí na základě pohlaví a podpory obětí násilí.⁵⁸

⁵⁸ ROSA. About Us. *ROSA Centrum* [online] 2020 [cit. 1. únor 2024]. Získáno z: <https://www.rosacentrum.cz/about-us/>

5. Postavení žen v islámu

Tato bakalářská práce nabídne hned několik pohledů na postavení žen v islámu – ať už v rodině, manželství, politice, prostředí školství nebo pracovní. Pohledy na postavení žen v islámu se mohou lišit, a to někdy až zásadním způsobem.

5.1. Postavení žen dle vyjádření Koránu

V Koránu je popsáno postavení ženy a muže jako rovné ve veřejné i soukromé sféře života. Muhamedův osobní příklad a zjevení v Koránu poskytlo ženám lepší postavení ve staré Arábii. Islám dal ženám určitá práva na dědictví, vlastnění nemovitostí a snížil počet žen, které si muž může vzít, na 4 za podmínky, že všechny musí dokázat muž zaopatřit jak po finanční stránce, tak po emocionální stránce nesmí ani jedna z žen strádat. Proč ale i přesto, že ženy v islámských zemích mají svá práva zakotvené v Koránu, se může zdát žena utlačována? Jedná se o problém interpretace Koránu, které se může lišit a jeho verše jsou zneužitelné a překroucené tak, aby více vyhovovaly patriarchálnímu systému. V Koránu je stanovena rovnost v postavení, odpovědnosti, každý má právo na svůj svobodný názor. Tato rovnost se týká například k přístupu ke vzdělání. Diskriminační praktiky, kterých si v evropských zemích (i dalších) všímáme, jako je například úplně nebo částečně omezený přístup ke vzdělání, povinnost zahalení obličeje, zákaz komunikace mimo rodinné příslušníky a manžela, kruté tresty nebo poprava za nevěru, nemají svůj původ v islámských zemích, ale v patriarchálních předislámských tradicích a nemusí vše být tak, jak se nám to jeví. V Koránu se často hledá odůvodnění nerovnoprávného postavení žen. V Koránu nalezneme výzvu k cudnému chování a oblékání, jak mužů, tak i žen – Verš „nechť spustí závoje na ňadra svá“ (24:31) dovoluje více interpretací, může se v něm při zapojení fantazie najít i příkaz k úplnému zahalení ženského těla. Muslimové ve

svých normách vycházejí z příkladu, který jim dal Muhammad svým životem, jelikož Muhammadovy manželky nosily šátky.⁵⁹

5.2. Zahalování

Téma zahalování žen vzbuzuje v dnešní době spoustu otázek. Jednou z nich je například, proč se zahalování v muslimských zemích liší a jaký je tedy jeho skutečný význam. Nebo také, kde tato povinnost zahalování vznikla a kde je zakotvena. Pro pochopení této podkapitoly nám tato bakalářská práce nabídne i krátký historický exkurz jak do výkladu křesťanství, tak i muslimského vyznání.

Zahalování a Bible – Přestože se může zdát, že zahalování je výlučně specialitou islámu, tak ve Starém a Novém zákoně je téma zahalování zmíněno a v určité podobě je v křesťanství uchováno dodnes. Zahalování bylo odjakživa považováno za znak cudnosti a slušnosti jak v křesťanství, tak i židovství. V historii židovství, když ženy nebyly řádně zahaleny, mohl se s nimi muž rozvést a neměly nárok na důchod. V dnešní době se se střípky minulosti setkáme i v dnešní době – například závoje nevěst nebo jeptišky, které jsou celé zahalené a odkrytá zůstává jejich tvář. Při audienci s papežem má být žena i v dnešní době zahalená, protože papež je symbolem Boha na zemi, takže kdyby se žena nezahalila, tak by se jednalo o hrubé porušení morálních pravidel.⁶⁰ **Zahalování v souvislosti s Koránem a Sunnou** – V první řadě musí být řečeno, odkud se vlastně povinnost zahalování vzala. Tato povinnost byla přebrána z evropských zemích. Jak bylo zmíněno o kapitole výše, tak ani křesťanským zemím není toto téma vůbec cizí. V Koránu neexistuje jednoznačný verš, který by ženám přikazoval nošení hidžábu. Vyzývá ale k nošení volného oděvu, zakrytí hrudníku a hlavy. Muže zase naopak

⁵⁹ SPOLEČNOST PŘI ČT, O.P.S., projekt Varianty, Člověk v tísni. Informace Pro učitele ženy v islámské společnosti - JCU.CZ. *Ženy v islámské společnosti* [online] 2002 [cit. 1. únor 2024]. Získáno z: <https://old.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/b05cizinci/04/07.pdf>

⁶⁰KARLÍK, Tomáš. *Dějiny zahalování. Proč krásné muslimsky skrývají tváře?* [online] 2011 [cit. 1. únor 2024]. Získáno z: http://www.national-geographic.cz/detail/dejiny-zahalovani-proc-nadherne-muslimky-skrývaji-tvare-3346/#.VFkEUjSG_LI

vyzývá k tomu, aby se na ženy nedívali. ⁶¹V Koránu je ovšem zmíněné, že starší ženy, které již nemají šanci na sňatek, se zahalovat nemusí.

Korán (24:60) *“A není hříchem pro starší ženy, které již nemají naději na sňatek, jestliže odloží své oděvy, aniž ovšem staví na odiv ozdoby své. Však zdrží-li se toho, bude to pro ně vhodnější. A Bůh je slyšící, vševědoucí.”* ⁶²

⁶¹ISLAMIC FAQ. *Islamic FAQ – veil* [online] 2011 [cit. 1. únor 2024]. Získáno z: <http://islamicfaq.org/veil/index.html>

⁶²HRBEK, Ivan. Světlo. In: *Korán*. Praha, Česká republika: ODEON, 1991, ISBN: 8020704442. s. 560.

Oděvy mají být opět cudné, slušné a skromné. Hidžáb má ženy chránit před nevyžádanou pozorností, pohledy cizích lidí, a především cizích mužů. Ženy v islámských zemích zahalování přijaly jako součást jejich náboženského vyznání. Je hned 5 způsobů, jak se ženy v různých zemích zahalují: Hidžáb, Burka, Nikáb, Čádor, Abája.⁶³ V Íránu Gasht-e-Ershad nebo v Saudské Arábii Mutawa dohlíží nad řádným nošením oděvu, dodržování morálních pravidel a šarii jako takové. Mutawa měla v Saudské Arábii velký vliv až do roku 2002, kdy došlo ke zlomu poté, co vypukl požár v dívčí škole, kdy 15 dívek uhořelo, protože je právě členové mravnostní policie nechtěli propustit z budovy, jelikož dívky nebyly řádně zahaleny.⁶⁴

5.3. Vzdělání

Vzdělání není v muslimských zemích právem, jak se může zdát, ale povinností, jelikož prorok Muhammed řekl, že vzdělání je povinné pro každého muslima a manžel nesmí své ženě ve vzdělání bránit. Přesto se dostupnost vzdělání a jeho kvalita v muslimských zemích liší a zásluhu na tom mají tradice v jednotlivých zemích, výklad koránu a uspořádání společnosti. V některých zemích smí ženy navštěvovat maximálně základní školu a v jiných je jejich vzdělání podporováno na vyšší úrovni, avšak na různých univerzitách se ženy setkávají s diskriminací, jelikož studijní stipendia jsou převážně udělována mužům, a to z toho důvodu, že se stále předpokládá, že ženy zůstanou v budoucnosti v domácnosti a budou se starat o své děti a muže.⁶⁵ Tato bakalářská práce také nabídne zkrácený výčet muslimských zemích a jejich přístup ke vzdělání žen. **Afghánistán** – Během vlády Tálibánu (1996-2001) byly ženám odepřeny základní práva včetně přístupu ke vzdělání.

⁶³VRM. Proč se muslimky zahalují? Zdaleka nejde jen o Korán. ČT24 [online] 2016 [cit. 1. únor 2024]. Získáno z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/svet/proc-se-muslimky-zahaluji-zdaleka-nejde-jen-o-koran-110547>

⁶⁴HUMAN RIGHTS WATCH, Human rights watch. Saudi Arabia: Religious police role in school fire criticized. *Human Rights Watch* [online] 2020 [cit. 1. únor 2024]. Získáno z: <https://www.hrw.org/news/2002/03/14/saudi-arabia-religious-police-role-school-fire-criticized>

⁶⁵SPOLEČNOST PŘI ČT, O.P.S., projekt Varianty, Člověk v tísní. *Ženy v islámské společnosti* [online] 2002 [cit. 2. únor 2024]. Získáno z: <https://old.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/b05cizinci/04/07.pdf>

Důvody k těmto restrikcím byly následující:

- **Kontrola a moc:** Omezením přístupu ke vzdělání žen chtěl Taliban zamezit ženám možnost k tomu, aby byly součástí veřejného života a politiky.
- **Tradiční pohled na roli žen** ve společnosti: Taliban byl zastáncem tradičního rozdělení rolí mužů a žen, to zahrnovalo tedy to, že ženy byly nuceny zůstat v domácnostech a starat se o svou rodinu
- **Konzervativní interpretace islámu**

Pád Talibanu v roce 2001 byl výsledkem vojenské intervence mezinárodní koalice vedené Spojenými státy, k této události vedlo hned několik momentů – teroristický útok z 11. září 2001, požadavek na vydání Usámy bin Ládina, který byl podezřelý z organizování útoků, zahájení operace Trvalá svoboda, která byla zahájena 7. října 2001, kterou vedlo USA společně s dalšími členy mezinárodní koalice a jejich cílem bylo svrhnout Taliban. Svržení se po pár týdnech podařilo na většině území a začala se formovat nová vláda.⁶⁶ **Saúdská Arábie** – Saúdská Arábie měla v minulosti omezení pro ženy v oblasti vzdělání, ale situace se mění. V posledních letech došlo k postupnému uvolňování některých omezení. V roce 1940 byla zaznamenána první iniciativa v dosažení vzdělání, kdy bylo studentům umožněno studovat v zahraničí na základě iniciativy Ministerstva pro vyšší vzdělání. Takle možnost se ovšem týkala pouze mužů a ženám byla odepřena na základě mravnostních důvodů. Naštěstí Iffat Al-Thunaján, manželka arabského krále Fajsala, byla velkou podporovatelkou vzdělání žen a v roce 1956 založila první dívčí školu společně s velkou podporou svého muže. Tento krok se ovšem nesetkal s velkým úspěchem v patriarchální společnosti. Avšak Iffat s Fajsalem nepřestávali podporovat vzdělání žen, a proto v roce 1960 byla založena dívčí univerzita Kulliyat Al Banat. Jak již bylo zmíněno, tak vzdělání žen se nesetkalo s úspěchem – především tedy u konzervativních náboženských představitelů. Nakonec ale souhlasili za určitých podmínek jako byly například vysoké zdi a

⁶⁶ AHMADI, Belquis a Hodei SULTAN. Taking a terrible toll: The Taliban's education ban. *United States Institute of Peace* [online] 2023 [cit. 2. únor 2024]. Získáno z: <https://www.usip.org/publications/2023/04/taking-terrible-toll-talibans-education-ban>

budovy hlídali dva muži, než si dívky vyzvedli jejich otcové či bratři. Ženy nadále mohly studovat, avšak ne všechny obory jim byly povoleny. Jednalo se například o politologii, právo, geologii, farmacii nebo ropná studia. V roce 2004 se obor práva ženám zpřístupnil, ale byl v tom háček – nemohly ho vykonávat v praxi. Až v roce 2016 ženy tuto možnost získaly a s tím i své licence.⁶⁷ **Jemen** – Co se týče vzdělání žen v této zemi, tak je tragicky nízká. Výzkumy ukazují, že v této zemi je přibližně 71 % žen negramotných na rozdíl u mužů, kde se jejich negramotnost pohybuje okolo 36 %. Jemenské ženy jsou samy přesvědčené o tom, že nemají pracovat ani se vzdělávat – důležité je ale zmínit, že i kdyby ženy chtěly pracovat nebo studovat, tak jim to muži v této zemi nedovolí a ani jemenské zákony jim v tomto směru nepomohou. Feministky v této zemi se zaměřují právě na problematiku vzdělání a gramotnosti. Po Arabském jaru byly zákonem ustanovené kvóty na zastoupení žen na pozicích ve veřejné sféře, ale i přesto jsou práva žen špatně zorganizovaná. Feministky vidí problém v tom, že jemenské ženy jsou se svou rolí ve společnosti smířeny – z toho vyplývá, že cílem jemenských feministek je prolomení tohoto stereotypu a probudit v ženách sílu a odhodlanost za svá práva bojovat. Kde se ale berou tyto ženy, které nejsou smířené se svojí rolí? Jedná se především o ženy, které strávily nějaký čas v zahraničí a vrací se do země s chutí změnit systém a pomoci ženám, které si možná ani neuvědomují, že pomoc potřebují. O potřebné pomoci je potřeba mluvit například ve zdravotnictví, které se ženám nedostává, protože jsou ve společnosti brány jako podřadné.⁶⁸

5.4. Manželství a rozvod v islámu

Rodinné právo včetně uzavření manželství je upraveno především v Koránu a zároveň se tomuto tématu věnuje i Sunna, která, jak již bylo zmíněno, vyplňuje jakési mezery v Koránu. Dle Záhirovské právní školy se jednalo o povinnost muslima a muslimky, aby uzavřeli manželství. Dle většinového názoru učenců je manželství nejčastěji uzavíráno za účelem pohlavního styku, jelikož ten

⁶⁷ ČTK. Saúdskoarabská žena jako klíč k celospolečenské reformě. *Nakladatelství Centrum pro studium demokracie a kultury, o.p.s.* [online] 2015 [cit. 2. únor 2024]. Získáno z: <https://www.cdk.cz/saudskoarabska-zena-jako-klic-k-celospolecenske-reforme>

⁶⁸MEDIA ABOUT DEVELOPMENT, Media about Development. Jemen – ženám Právo Zakázáno. *Media about Development* [online] 2017 [cit. 2. únor 2024]. Získáno z: <https://mediaaboutdevelopment.wordpress.com/2017/01/05/jemen-zenam-pravo-zakazano/>

je mimo manželství považován za velmi vážný trestný čin. S tím souvisí i to, že pohlavní styk je zde považován primárně jenom jako prostředek k plození dětí – nikoliv jako akt k projevu lásky.⁶⁹ Manželství je založeno na základě soukromoprávní smlouvy a je definováno jako smlouva mezi mužem a ženou, jejíž účelem je spojit jejich životy a plodit děti. Touto smlouvou vznikají oběma stranám, tedy muži ženě, práva a povinnost. V náboženském kontextu jde o naplnění jakési spirituální povinnosti – jak již bylo výše zmíněno, dle Zaharské právní školy se jednalo o povinnost uzavřít manželství. Žena nesmí uzavřít sňatek s mužem, který není muslim, muž si naopak může vzít muslimku, křesťanku nebo židovku. Pokud by si žena chtěla vzít cizince, tak musí dostat povolení od ministerstva vnitra.⁷⁰ Tak jako v tuzemském právním systému, tak i v muslimských zemích při uzavření manželství vznikají oběma stranám určitá práva a povinnost. Co se týče práv ženy, která uzavřela manželství, tak můžeme mluvit například o právech na zabezpečení a výživu ze strany manžela, nemusí pracovat nebo se s manželem podílet na rodinných výdajích – ovšem se souhlasem svého manžela může, po uzavření manželství má právo na vlastnictví všeho, co jí již před svatbou patřilo zatímco muž na její majetek nárok nemá, v modernějších zemích má žena po rozvodu například nárok na alimenty, pokud je manžel impotentní nebo se ženě dlouhodobě nevěnuje, tak může zažádat o rozvod, právo navštěvovat svou rodinu (minimálně 1x za měsíc), pokud muž neplní své povinnosti, je oprávněna mu odepřít pohlavní styk a nebo v některých zemích mají ženy právo na rozhodování o rodinných záležitostech a péči o děti. Některá práva se mohou lišit na základě kultury a tradicích dané země. Co zanechává nepříjemnou pachůť z postavení vdané ženy v muslimských zemích? Níže naleznete zkrácený výčet povinností a zákazů vůči vdané ženě:

- Pokud je žena obviněna z nevěry, může být ukamenována.
- Manžel může ženy fyzicky trestat, jelikož dle náboženských vůdců by vdaná žena měla strpět jakékoliv násilí a týrání, neboť je v moci svého muže.
- Rozvod je právem muže, s ženou se může rozvést bez předchozího upozornění.

⁶⁹ BEZOUŠKOVÁ, Lenka. Definice manželství. In: *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha, Česká republika: Leges, 2013 ISBN: 978-80-87576-55-7. s. 75.

⁷⁰ Tamtéž

- Žena by měla vycházet z domu jen v nezbytných případech a se souhlasem manžela.
- Nesmí odepřít svému muži pohlavní styk.
- Povinnost starat se o děti. Zásadní rozhodnutí jsou na muži.
- Nesmí vycestovat, studovat nebo pracovat bez písemného souhlasu svého manžela.⁷¹

Práva a povinnosti muže jsou poněkud rozdílné. Jedná se o vyživovací povinnost vůči své ženě (nebo vícero ženám) a svým dětem. Pokud muž nedokáže zabezpečit své děti, tak tuto povinnosti předá na svého příbuzného. Muž může trestat svou manželku za předpokladu, neplní-li žena své povinnosti, a to fyzicky nebo může ženě odepřít výživu, může se s ní bez předchozího upozornění rozvést a spousta dalších práv a povinností,⁷² na které není v této bakalářské práci prostor, jelikož se jedná o komplexní téma. Tento výčet byl pouze demonstrativní, aby nastínil práva a povinnosti ve svazku manželském v muslimských zemích. **Polygamie** je velmi bouřlivým tématem, jelikož v muslimských zemích vyvolává debaty. Muž si zde může vzít až 4 manželky, tedy uzavřít 4 separátní manželské smlouvy. Toto právo je dovozeno z Koránu (4:3): *Bojíte-li se, že nebudete spravedliví k sirotkům... Berte si za manželky ženy takové, které jsou vám příjemné, dvě, tři a čtyři; avšak bojíte-li se, že nebudete spravedliví, tedy si vezměte jen jednu nebo ty, jimiž vládne pravice vaše. A tak se nejlépe vyhnete odchýlení.* V tomto ohledu se dostává do křížku západní a muslimská kultura, jelikož v západním světě je prosazována monogamie, tedy sňatek muže s jednou ženou. Západní svět odsuzuje polygamii na základě toho, že manželka musí strpět další ženy. Muslimské země zase poukazují na častou nevěrnost mužů, kdy milenka nemá status manželky a je tak ochuzena o svá práva – například výživné. Polygamie ale není tak rozsáhle rozšířená, jak se může zdát – ukazuje se, že pouze 2-12 % manželství v arabském světě představují polygamní vztahy.⁷³ Proč ale i tak muži v muslimských zemích uzavírají vícero manželství? Důvody jsou

⁷¹ BEZOUŠKOVÁ, Lenka. PRÁVA A POVINNOSTI MANŽELŮ. In: *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha, Česká republika: Leges, 2013, ISBN: 978-80-87576-55-7. s. 146–149.

⁷² Tamtéž

⁷³ BEZOUŠKOVÁ, Lenka. Definice manželství. In: *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha, Česká republika: Leges, 2013, ISBN: 978-80-87576-55-7. s. 77

různé – například se jedná o jakousi „pojistku“, kdy muž cítí, že mu jedna žena nestačí, tak raději uzavře manželství s další ženou, než aby se dopustil cizoložství. Dalšími důvody je například to, že žena nedokáže uspokojit svého muže, je vážně nemocná nebo dosáhla vysokého věku. Novodobý učenci, ale usilují o změnu, jelikož ačkoliv se muž má dokázat postarat o všechny své ženy stejně (včetně stejné náklonnosti), tak toho nebude schopen. V současnosti se snaží státy polygamii regulovat. Státy jako je Turecko nebo Tunisko, které od roku 1957 považuje polygamii za trestný čin, ji úplně zakázalo. Další muslimské země se snaží polygamii regulovat – některé státy vyžadují předchozí souhlas soudce, který zkoumá schopnost muže finančně zaopatřit ženy.⁷⁴ S uzavřením manželství se pojí téma **věkové hranice**, která se stát od státu může lišit. Tato hranice je určena bulúgh. U dívek jde o okamžik první menstruace a u chlapců při prvních sexuálních snech, dosažením věku 15 let, a nebo růstem chlupů na intimních partiích.⁷⁵ Dle klasického islámského práva je stanovena nejnižší hranice u chlapců na 12 let a dívek 9 let. Věková hranice u dívek je takto nízká, jelikož tento věk má odpovídat věku, kdy naplnil manželství Muhammad se svou ženou, se kterou se zasnoubil, když A'íše bylo pouhých 6 let. Obecně je zde doporučováno dívkám i chlapcům, aby uzavřeli manželství, co nejdříve – předejdou tak nelegálnímu pohlavnímu styku.⁷⁶ Přestože se může zdát, že věková hranice je absurdně nízká, tak většina států ve svých právních předpisech stanovila vlastní věkové hranice, přičemž nejnižší věková hranice pro dívky je 15 let, na této věkové hranici se shodly státy jako je například Jemen, Maroko, Jordánsko nebo Kuvajt. Pro chlapce se v těchto předpisech pohybuje věková hranice na 15 letech, a to ve státě Jemen. Bohužel například v Íránu se nepodařilo překonat klasický právní výklad, a tak zde platí hranice 9 a 12 let.⁷⁷ V některých státech existuje také předpis, kdy si žena mladší 35 let nesmí vzít muže, který je starší o více jak 20 let. Pokud si muž chce vzít za ženu dívku mladší 18 let, tak záleží na soudu, který zhodnotí dobrovolnost ženy. Ta svůj nesouhlas může projevit různým

⁷⁴ Tamtéž, s. 78.

⁷⁵ BEZOUŠKOVÁ, Lenka. Věk při uzavření manželství. In: *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha, Česká republika: Leges, 2013, ISBN: 978-80-87576-55-7. s. 103.

⁷⁶ Tamtéž, s. 104.

⁷⁷ Tamtéž, s. 107.

nesouhlasem nebo hlasitým pláčem.⁷⁸ V chudých muslimských zemích se dívky provdávají velmi brzy, a to na základě toho, že v těchto chudých zemích je vysoká porodnost a aby se rodina nemusela o svou dceru starat a mít za ní zodpovědnost, tak ji provdají.⁷⁹ Na **rozvod** je v muslimské společnosti nahlíženo jako na věc, kterou Bůh nenávidí ze všeho nejvíce a měl by být opravdu až tím nejzazším řešením, kdy soužití manželů není možné.⁸⁰ Způsobů, jak může zaniknout manželství je mnohem více než se zdá – samozřejmě zaniká smrtí jednoho z manželů, ale zajímavostí je, že se manželství ruší v případě, že jedna ze stran přestane být muslimem či muslimkou. Další způsoby k rozvodu jsou například zapuzení ženy manželem (taláq), rozvod na základě dohody se ženou, kdy ji muž za kompenzaci nebo za vzdání se jejích práv zapudí, rozvod soudní cestou, obvinění ženy z nevěry nebo také na návrh třetí osoby.⁸¹ **Změna víry – Jelikož** náboženské vyznání není v muslimských zemích pouze soukromou záležitostí, ale hraje i v jeho společenském životě důležitou roli, tak vzdání se víry pro muslima/muslimku nese fatální následky. Mezi těmito následky nalezneme například trestní stíhání nebo nemožnost dědění po muslimovi. „Odpadlíkem“ se může v těchto zemích stát lehce téměř každý. Stačí sarkastický vtip, zpochybnění verše v Koránu nebo popření Boží existence. Jestliže se muž stane odpadlíkem a jeho manželství nebylo konzumováno, tak se anuluje a polovina mužova majetku připadá ženě. Pokud ale konzumováno bylo, tak celý mahr připadá ženě. Pokud se odpadlíkem stane žena, tak manželství zaniká. V případě, že by si muslimka vzala nemuslima, tak je manželství anulováno.⁸² **Taláq** – Jedná se o jednostranný rozvod, který může být vyhlášen pouze manželem, jelikož žena tímto právem nedisponuje. Hlavním důvodem má být to, že muž má být uvážlivější než žena, která má být spíše emocionální. K zapuzení může dojít i bez udání důvodu. Zajímavostí je, že muž nesmí zapudit svou ženu během menstruace, kdy je žena

⁷⁸ OSINA, Petr, 2012. In: *Základy Islámského Práva*. Praha, Česká republika: Leges, 2012, ISBN: 978-80-7502-593-7. s. 61.

⁷⁹ BEZOUŠKOVÁ, Lenka. Věk při uzavření manželství. In: *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha, Česká republika: Leges, 2013, ISBN: 978-80-87576-55-7. s. 111.

⁸⁰ BEZOUŠKOVÁ, Lenka. Zapuzení ženy (taláq) podle klasického islámského práva. In: *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha, Česká republika: Leges, 2013, ISBN: 978-80-87576-55-7. s. 157–158

⁸¹ BEZOUŠKOVÁ, Lenka. ZRUŠENÍ A ZÁNİK MANŽELSTVÍ. In: *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha, Česká republika: Leges, 2013, ISBN: 978-80-87576-55-7. s. 155.

⁸² Tamtéž, s. 156.

nečistá a v případě, že tomu tak učiní, tak je jeho výrok neplatný. Manželův výrok není platný ani v případě, kdy muž nedovršil plnoletosti a ani jeho zákonný zástupce tak nemůže učinit.⁸³

5.4.1. Sexualita v islámu

Normy a hodnoty, které se týkají sexuality, se liší v návaznosti na muslimskou zemi, jelikož závisí na tradicích nebo výkladu práva. Sexualita (neboli pohlavní akt) je v křesťansko-židovské tradici vykreslována jako mocná síla, kterou je potřeba kontrolovat, jelikož je hrozbou a byla spjata převážně s ženou. Žena byla tedy brána jako hrozba pro mužův život, zdraví a řád. Sexualita v tomto náboženském ohledu tedy byla vyobrazena jako něco démonického. Když se podíváme na islámské pojetí sexuality, tak nás čeká příjemné překvapení, jelikož zde není sexualita žen brána jako něco démonického, ale jako něco, co slouží Božímu účelu a nedílnou součástí lidské existence. Asma Barlas, pákistánsko-americká spisovatelka a akademička, která se zaměřuje na srovnávací a mezinárodní politiku, hermeneutika islámu a Koránu, a především ženská studia, ale připouští to, že se islámské patriarchální společnosti inspirovaly křesťanským\židovským strachem z pohlavního aktu a částečně ho implementoval do vlastního systému ve formě strachu z nečistoty a nebezpečí, kterým ženy ohrožují muže.⁸⁴ Co se týče odlišnosti v sexuální preferenci – tedy homosexualita, tak ta je považována jako hřích a ve středověku byla porovnána například s nekrofilii nebo zoofilii. V muslimských zemích je v dnešní době homosexualita vnímána jako něco, co patří výhradně do západního světa, který není islámský. Avšak homosexuální muslimky a muslimové jsou v poslední době více slyšet a usilují o uznání jejich vztahů. Největším argumentem je to, že sexualita je dána biologicky a je neměnná. Hlasy muslimů a muslimek, ale zažívá největší odezvu v západních zemích a jejich organizacích než v muslimských, jelikož i jejich převážná většina je zastáncem toho, že homosexualita nepatří do muslimských

⁸³ BEZOUŠKOVÁ, Lenka. Zapuzení ženy (taláq) podle klasického islámského práva. In: *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha, Česká republika: Leges, 2013, ISBN: 978-80-87576-55-7. s. 159–160.

⁸⁴ ITHACA COLLEGE, Ithaca College. Asma Barlas. *Ithaca College* [online] [cit. 2. únor 2024]. Získáno z: <https://www.ithaca.edu/faculty/abarlas>

zemí a existují i případy, kdy v muslimských zemích byla homosexualita trestána smrtí.⁸⁵

5.5. Volební právo žen

Feminismus jako takový je zastáncem toho, že nikdo by neměl být diskriminován na základě pohlaví. Odepření volebního práva ženám je příkladem jasně diskriminace na základě pohlaví a zvýhodnění pohlaví druhého. Liberální feminismus bojuje proti této diskriminaci legislativní cestou, a právě na tomto principu bylo zajištěno volební právo ženám v **Saúdské Arábii** – královské rozhodnutí, které vydal král Abdalláh, byl vydán v roce 2011, přislíbil ženám možnost volit a být voleny. Poprvé tuto možnost měly v roce 2015.⁸⁶ Během prvních komunálních voleb v roce 2015 zvítězilo 20 žen, které byly zvoleny do Šúry (tato strana rozhoduje o některých veřejných službách). V jejich volebních kampaních je ale museli zastupovat jejich muži, jelikož ženy nesměly ukázat svou tvář mužskému publiku. Ženám ale příliš nezáleželo na tom, jak volby dopadnou, chtěly spíše být součástí společnosti.⁸⁷ Zavedením volebního práva se zrodila spousta feministických hnutí, která bojovala za další práva. Se vznikem nových feministických hnutí se pojí protesty, které jsou jedním z hlavních symbolů Arabského jara. Arabské jaro bude blíže představeno dále jako součást této bakalářské práce. Ženy v **Íránu** získaly své volební právo v roce 1963 které jim zajistil Muhammad Rezá Pahlaví v rámci modernizace země.⁸⁸ Již jeho otec v roce 1935 v této zemi nechal volbu zahalování na ženách, avšak v roce 1979 po revoluci v Íránu došlo k tvrdému režimu. Důležité je zmínit, že volební právo ženám

⁸⁵ MELICHAROVÁ, Jitka. Homosexuálové: Největší tabu Islámu: Domov. *Lidovky.cz* [online] 2008 [cit. 2. únor 2024]. Získáno z: https://www.lidovky.cz/domov/homosexualove-nejvetsi-tabu-islam.A080105_000094_In_noviny_sko

⁸⁶ ENGINEER, Cyrus Saudi Arabia elected 20 women in a vote where candidates were banned from using photos of themselves. *Business Insider* [online] 2015 [cit. 2. únor 2024]. Získáno z: <https://www.businessinsider.com/saudi-arabia-elections-female-councillors-municipal-council-elections-2015-12>

⁸⁷ BBC NEWS, BBC News. Saudi Arabia's women vote in election for first time. *BBC News* [online] 2015 [cit. 2. únor 2024]. Získáno z: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-35075702>

⁸⁸ KEJLOVÁ, Tamara a Zuzana KŘÍHOVÁ. Reformátor i tyran. před 40 lety uprchl šáh pahlaví z Íránu, islámská republika teď stojí na rozcestí. *ČT24* [online] 2019 [cit. 3. únor 2024]. Získáno z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2706683-reformator-i-tyran-pred-40-lety-uprchl-sah-pahlavi-z-iranu-islamska-republika-ted-stoji>

zůstalo, ale jejich účast ve volbách je velmi nízká a obsazenost parlamentních křesel se pohybuje kolem 6 %. Zásahu na tom má diskvalifikace, kterou ženy ve volebním období zažívají. Například v roce 2017, kdy se konaly prezidentské volby, bylo diskvalifikováno všech 137 kandidátek.⁸⁹

⁸⁹ JAROŠ, Petr. *Lidská Práva* [online] 2021 [cit. 3. únor 2024]. Získáno z: <http://www.lidskaprava.cz/student/prava-zen/clanky/nekonecny-boj-za-rovnopravnost-postaveni-zen-v-iranu>

6. Islám a feminismus

Pojem „islám“ a „feminismus“ nejsou pojmy neslučitelné, ba naopak. Vzestup feminismu v muslimských zemích byl zaregistrován v 19. století, kdy muslimské země začaly usilovat o modernizaci země po vzoru Západních zemích.⁹⁰

Do popředí se nám dostává náboženství, které je i v západních zemích s feminismem spojováno – jak již bylo výše uvedeno. Hovoříme-li o křesťanském feminismu, jehož cílem je rovnost práv a svobod mezi muži a ženami v morálních, sociálních a společenských aspektech života a spojuje tyto cíle s náboženstvím, jelikož stoupenci tohoto feminismu věří, že Bůh nikdy nediskriminuje skupinu osob na základě pohlaví nebo rasy. Na hodnotách svobody, práv nebo zákazu diskriminace se shodují všechny feministické směry, tedy i feminismus islámský.⁹¹

Islámský feminismus – Rovnost, spravedlnost, zákaz diskriminace, naděje, svoboda a mnoho dalších. To jsou cíle islámského feminismu. Pohled na islámský feminismus se může lišit. Je důležité podotknout, že pod pojem „islámský feminismus“ nespádají všichni muslimové, jelikož na základě různých interpretací koránu se jejich postoje liší. Například liberální feministky vnímají muslimské země jako místo naprosté diskriminace a plné nerovnosti mezi muži a ženami. Islámský feminismus je poměrně nováčkem mezi ostatními směry feminismu, jelikož se začal razantněji vyvíjet v 70. a 80. letech 20. století, kdy se v toto období odehrávalo i islámské obrození neboli islamismus.⁹² Pro upřesnění islamismus označuje politickou ideologii, která z islámu vychází, odvolává se na náboženství, ale jeho hodnoty ne vždy dodržuje. Příkladem islamismu je takzvaný Islámský stát, který terorizuje nejen Západní země, ale i země muslimské a odvolává se přitom

⁹⁰ OUDOVÁ-HOLCÁTOVÁ, Mgr. Barbara Kateřina. Feminismus a islám. *Encyklopedie Migrace* [online] 2018 [cit. 3. únor 2024]. Získáno z: <https://www.encyclopediaofmigration.org/feminismus-v-judaismu-2/>

⁹¹ MUHYUDDIN HASSAN, Ahmad, Zulkiflee HARON a Mansoureh EBRAHIMI. International Journal of Islamic and civilizational studies. *UMRAN* [online] 2019 [cit. 3. únor 2024]. Získáno z: <https://jurnalumran.utm.my/index.php/umran>

⁹² EYADAT, Zaid, 2013. Islamic feminism: Roots, development and policies. *Global Policy* [online]. 29.7., roč. 4, č. 4, s. 359–368. Získáno z: doi:10.1111/1758-5899.12057

na tradiční hodnoty.⁹³ V průběhu těchto událostí začalo období změn. Mezi tyto změny můžeme zmínit oblékání žen, které si zvykly chodit nezahalené nebo jen lehce, se opět musely zakrývat. Zahalování bylo nejzřetelnější společenskou změnou a bylo symbolem odmítnutí západní kultury. V tomto období se nejvíce zpochybňovala práva žen a probíhaly reinterpretace Koránu tak, aby byly v souladu s představami patriarchální společnosti. Ženy se staly prvním terčem islamistů. Vzdělané ženy se rozhodly samy zkoumat text Koránu a následně se odvolávaly na přesné verše, kde byla rovnost mužů a žen stanovena.⁹⁴ Vlivnou osobou pro islámský feminismus byl **Qasim Amin**, který byl výrazně ovlivněn západními náboženskými liberály a kritizoval islámské zákony, které se týkaly ženských otázek. Tyto zákony označil za nespravedlivé a prosazoval adaptaci právních kategorií tak, aby odpovídaly současnému společenskému vývoji. Dle Qasima Amina se interpretace Šaría má vyvíjet společně se společností, realitou a místem. Zároveň Amin odmítal Hadith jako reálný pramen práva, jelikož ne všechny se Hadíthy skutečně představují prorocká slova a činy a zároveň zdůrazňoval potřebu podrobného zkoumání Hadithů. Aminovy myšlenky ovlivnily islámské liberály a feministky jako například Fatimu Mernissi⁹⁵, která je zmíněna později v této bakalářské práci. Islámský feminismus vychází z nábožensky orientovaných liberálů během evropské renesance, s důrazem na boj proti utlačování žen. Islámský feminismus v kontextu liberálních muslimů spojuje prvky západního feminismu s náboženským a sociálním zaměřením na rovnost, svobodu a stejná práva pro obě pohlaví.⁹⁶ S rozšířením lidských práv a feministických diskurzů v průběhu 20. století začali mnozí muslimové patriarchální interpretace Koránu více vnímat jako nesprávné a plné diskriminace. I v důsledku tohoto vnímání muslimů se začal používat termín „Islámský feminismus“.⁹⁷ Hlavní myšlenkou islámského feminismu je rovnost ve všech sférách života – v tomto se

⁹³ KROPÁČEK, Prof. PhDr. Luboš. Islamismus. *Encyklopedie Migrace* [online] 2019 [cit. 3. únor 2024]. Získáno z: <https://www.encyclopediaofmigration.org/islamismus/>

⁹⁴ SHUKRALLAH, Hala. *Feminist Review*. London, Great Britain: Routledge. 1994, ISBN 9780203985922

⁹⁵ MUHYUDDIN HASSAN, Ahmad, Zulkiflee HARON a Mansoureh EBRAHIMI. International Journal of Islamic and civilizational studies. *UMRAN* [online] 2019 [cit. 3. únor 2024]. Získáno z: <https://jurnalumran.utm.my/index.php/umran>

⁹⁶ Tamtéž

⁹⁷ MIR-HOSSEINI, Ziba. The challenges of Islamic feminism - genderonline.cz. *The Challenges of Islamic Feminism* [online] 2019 [cit. 8. únor 2024]. Získáno z: <https://www.genderonline.cz/pdfs/gav/2019/02/06.pdf>

liší například od sekulárního feminismu, který usiloval o rovnost ve veřejné sféře života, ale v té soukromé stále podporoval tradiční hodnoty a uspořádání.⁹⁸ Islámský feminismus je tedy v důsledku radikálnější než-li feminismus sekulární, jelikož odmítá tradiční mužskou autoritu v manželství a rodině. Islámský feminismus se projevuje jak soubor myšlenek, tak jako specifické místní formy aktivismu, které se liší v různých částech světa. Příklady místních forem aktivismu zahrnují požadavky na větší zapojení žen do veřejného i náboženského života, jako je například možnost zastávat funkce soudců nebo imámů a boj za rovnoprávnost v rámci náboženských institucí, jako je možnost sdílet prostor v mešitě během modliteb.⁹⁹

⁹⁸ BADRAN, Margot, 2005. Between secular and Islamic feminism/s. *Journal of Middle East Women's Studies* [online]. 1.3., roč. 1, č. 1, s. 14. Získáno z: doi:10.1215/15525864-2005-1002

⁹⁹ WILSON CENTER, Wilson Center. Exploring Islamic feminism. *Wilson Center* [online] 2000 [cit. 8. únor 2024]. Získáno z: <https://www.wilsoncenter.org/event/exploring-islamic-feminism>

7. Vývoj islámského feminizmu

Za průkopníka feministického vývoje v muslimských zemích je považován Egypt, který se stal první zemí, kde se ženskému hnutí podařilo emancipovat ještě před první světovou válkou (1914-1918) - v Egyptě jsme se mohli setkat se snahou o reformu právních norem v oblasti rodinného práva, omezení polygamie a omezení přístupu mužům k rozvodům, kteří se mohli rozvést formou taláqu. Přes veškerou snahu toto úsilí nebylo úplně úspěšné. Co se týče problematiky polygamie, tak se ke svému cíli v Egyptě dostali nejbližší v roce 1927, kdy byl návrh na zrušení polygamie schválen, avšak poté byl zamítnut. V některých zemích, jako bylo Tunisko a Turecko, se podařilo polygámii zcela zakázat. V jiných zemích došlo k částečnému omezení – mezi tyto státy můžeme řadit Tunisko, Sýrii a Irák.¹⁰⁰ Problémem při vzniku islámského feminizmu bylo i přesvědčení žen, které se domnívaly, že si musí vybrat mezi svou muslimskou identitou a svým přesvědčením o genderové rovnosti. Tato volba by pro ně byla velmi složitá, jelikož v případě, že by se rozhodly pro své přesvědčení o rovnosti, znamenalo by to zradu jejich víry a naopak. Právě feministická organizace **Musawah** s sebou přinesla příjemnou změnu a jakousi osvětu pro muslimky, která se rozhodla bojovat za spravedlnost a rovnost v rámci islámské tradice.¹⁰¹ Vývoj feminizmu byl zásadně ovlivněn západním vlivem v období kolonialismu. Nejprve byl pohled, který nabízel západní feminizmus, v muslimských zemích razantně odmítán a muslimové/muslimky se od něj distancovali, avšak v pozdějším vzestupu islámského feminizmu je tento vliv možné pozorovat. Například **Huda Sha'rawi** (1879-1947), která je považována za jednu z prvních feministek, byla západním feminizmem silně ovlivněna. Na druhou stranu **Malak Hifni Nasif** (1886-1918), která je rovněž považována za jednu z prvních feministek, se od západního pojetí feminizmu distancovala. Nasif požadovala například otevření všech oblastí vyššího vzdělání pro ženy nebo také otevření míst pro ženy v mešitách, aby se mohly účastnit veřejných modliteb, což byla na její dobu obdivuhodná snaha o

¹⁰⁰ BADRAN, Margot. *Feminism in Islam: Secular and religious convergences*. Oxford: Oneworld. 2009, ISBN 1851685561. s. 175.

¹⁰¹ SEGRAN, Elizabeth. The rise of the Islamic feminists. *The Nation* [online] 2015 [cit. 10. únor 2024]. Získáno z: <https://www.thenation.com/article/archive/rise-islamic-feminists/>

míru rovnosti ve společnosti jako celku - tyto požadavky Sha'rawi postrádala.¹⁰² Významnou událostí, která ovlivnila postavení žen ve společnosti a učinila tak značný vývoj v oblasti islámského feminismu, bylo **Arabské jaro**, které začalo v roce 2010 sebeupálením tuniského pouličního prodavače, který se k tomuto kroku uchýlil z důvodu dlouhodobé frustrace. Jeho frustrace pramenila z dlouhodobé nezaměstnanosti, korupce a nedostatečné politické svobody v zemi. V období arabského jara se jednalo o sérii povstání s cílem svrhnout několik autokratických režimů za použití jak násilí, tak i pomocí nenásilných protestů, převratů či demonstrací, které na Blízkém Východě a v Severní Africe vyvolali nadnárodní revoluci za „chléb, svobodu a sociální spravedlnost“. Tuniský prezident Zine El Abidine Ben Ali byl donucen 14. ledna 2011 opustit zemi a uprchnout do Saúdské Arábie.¹⁰³ Pro ženy v muslimských zemích tyto události pouličních protestů byly zlomové, jelikož v rámci těchto protestů, které pořádaly většinou feministická hnutí, byly jejich nedílnou součástí a poprvé byly považovány za rovné mužům.¹⁰⁴ V Saúdské Arábii je období těchto protestů spojené především se zrušením zákazu žen řídit motorová vozidla.¹⁰⁵ Přestože ženy sehrávaly v průběhu Arabského jara klíčovou roli, jak bylo výše zmíněno, například organizací protestů, tak jejich činy bylo často bagatelizováno. Příkladem této diskriminace na základě pohlaví je například Fauda Qaunfil, autor, který vykresloval ženy jako vystrašené a zmatené bytosti, které následovaly pouze své muže. Zároveň Qaunfil, a ne jenom on, ale i další autoři, vyzdvihovali muže, jejich zásluhu a odvalu v období protestů. Ženy na druhou stranu byly zatýkány a gradovaly sexuální útoky na demonstrující ženy. Během tohoto období byly zatčeny ženy donuceny se ve vazbě svlékat a podstupovat testy panenství, kdy během tohoto procesu byly následně foceny. Tyto činy měly podtrhnout patriarchální uspořádání společnosti a připomenout, že spořádané ženy patří domů, a ne do ulic.

¹⁰² EYADAT, Zaid. Islamic feminism: Roots, development and policies. *Global Policy* [online] 2013. roč. 4, č. 4, s. 359–368. Získáno z: doi:10.1111/1758-5899.12057

¹⁰³ TAZI, Maha. The Arab Feminist Spring winter: On stories of revolutions ... *Feminist Media Studies* [online] 2020 [cit. 3. únor 2024]. Získáno z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14680777.2020.1755554>

¹⁰⁴ OLIMAT, Muhamad. In: *Arab spring and arab women: Challenges and opportunities*. London, Great Britain: Routledge, 2013, ISBN: 9781857437126. s. 63–70.

¹⁰⁵ HILLENBRAND, Carole a Jitka JENÍKOVÁ. In: *Islám: Historie, současnost A perspektivy*. Praha, Česká republika: Paseka, 2017, ISBN: 9788074326851. s. 232–235.

V roce 2011 byla v Egyptě zrušena kvóta, která se týkala žen a jejich zastoupení v politice. Po tomto zrušení tvořily ženy pouze 2 % v horní i dolní komoře parlamentu dohromady. Takto nízké zastoupení žen v politické sféře života naznačovalo nedostatečný posun v oblasti genderové rovnosti.¹⁰⁶ Události arabského jara vyvolaly v ženách zklamání, ale zároveň demonstrační akce, které se konaly v Egyptě, zvýšily jejich zájem o problematiku genderové rovnosti. Amel Grami, tuniská profesorka, je zastánkyní pohledu na události arabského jara jako na příležitost pro ženy, aby se začaly prosazovat na nových místech ve společnosti.¹⁰⁷ Změnu ve vnímání muslimů a muslimek ve společnosti bylo možné zaznamenat v prosinci 2011, kdy příslušníci pořádkových sil brutálně zbili mladou ženu z důvodu jejího zahalení. V médiích se objevilo video, kde je žena příslušníky svléknuta do spodního prádla a následně za své odhalení byla brutálně napadena. Společnost dříve nahlížela na zahalení žen a následky nedodržení řádného zahalení jako zodpovědnost ženy, tak v tomto případě se společnost postavila na stranu napadené ženy.¹⁰⁸

¹⁰⁶ OLIMAT, Muhamad. In: *Arab spring and arab women: Challenges and opportunities*. London, Great Britain: Routledge, 2013, ISBN: 9781857437126. s. 82–83.

¹⁰⁷ BADRAN, Margot. Understanding Islam, Islamism, and Islamic feminism. *Journal of Women's History* [online] 2001. 3., roč. 13, č. 1, s. 49. Získáno z: doi:10.1353/jowh.2001.0022

¹⁰⁸ BERLINERBLAU, Jacques. Brainstorm: Islamic feminism and the Blue Bra Revolution. *Islamic Feminism and the Blue Bra Revolution* [online] 2012 [cit. 10. únor 2024]. Získáno z: <https://www.chronicle.com/blogs/brainstorm/islamic-feminism-and-the-blue-bra-revolution>

8. Představitelé islámského feminismu

Nawal El Saadawi byla jednou z největších průkopnic islámského feminismu. Tato egyptská feministka, lékařka a spisovatelka se již od útlého věku vzpírala tradicím. Jako příklad můžeme uvést to, že ještě jako malá dívka oznámila své babičce, že se nechce vdávat, když se o to v jejích 10 letech pokusili, obarvila si zuby lilkem. V dospělosti ji její nezávislost a touha po rovnosti připravila o zaměstnání, zajistila ji naopak výhrůžky smrtí, zákaz psaní, uvěznění nebo dokonce vyhnanství. Její texty byly pro tehdejší společnost provokativní a velmi často kritizovala patriarchální společnost v arabském světě. Její práce byla provokativní a často kritická vůči patriarchálním strukturám v arabském světě, včetně těch, které byly podporovány náboženskými interpretacemi. Ve svých dílech se dále zabývala například i problematikou ženské obřízky.¹⁰⁹ **Fatima Mernissi**, byla marocká socioložka a stále je považována za zakladatelku islámského feminismu. Její práce se totiž zaměřovala na sexualitu, gender a reinterpretaci Koránu. Dle jejího mínění diskriminace žen vycházela z patriarchálního výkladu Koránu, které trvalo a trvá stovky let a snažila se tyto interpretace překonat a odhalit. Její dílo *Beyond the Veil: Male-Female Dynamics in Modern Muslim Society*, z roku 1987, srovnává ideologické rozpravy o sexualitě a genderu v islámských a západních zemích. Dle Mernissi je regulace sexuality v těchto zemích výsledkem rozdílného chápání sexuality žen – v západních zemích jsou podle ní ženy spíše sexuálně pasivní a v islámských zemích naopak, proto jsou omezovány navenek například formou zahalování.¹¹⁰ **Asma Barlas**, narozena v roce 1950, vyrůstala v Pákistánu a od roku 1983 žije ve Spojených státech. Asma Barlas je profesorkou, teoložkou a spisovatelkou, která napsala o hermeneutice Koránu, právech muslimských žen a západních reprezentacích

¹⁰⁹ SMITH, Sarah. Nawal El Saadawi obituary. *The Guardian* [online] 2021 [cit. 3. únor 2024]. Získáno z: <https://www.theguardian.com/world/2021/mar/22/nawal-el-saadawi-obituary>

¹¹⁰ FOX, Margalit. Fatema Mernissi, a founder of Islamic feminism, dies at 75. *The New York Times* [online] 2015 [cit. 3. únor 2024]. Získáno z: <https://www.nytimes.com/2015/12/10/world/middleeast/fatema-mernissi-a-founder-of-islamic-feminism-dies-at-75.html>

islámu. Barlas kritizuje způsob, jakým muslimové používají hadíthy k interpretaci koránu namísto toho, aby koránem posuzovali autentičnost hadíthů.¹¹¹

¹¹¹ PEZEROVIĆ, Selma. Asma Barlas: Distinguishing between the Qur'an and our interpretations of it. *Phralipen* [online] 2023 [cit. 3. únor 2024]. Získáno z: <https://phralipen.hr/en/2023/10/19/asma-barlas-distinguishing-between-the-quran-and-our-interpretations-of-it/>

9. Cíle islámského feminizmu

Jak z předchozího výkladu vyplývá, cíle islámského feminizmu jsou různé a mohou se lišit. Nejrozšířenějším cílem feminizmu je jednoznačně reinterpretace náboženských textů, boj proti diskriminaci, zvýšení povědomí o právech žen v muslimských zemích, boj proti stereotypům, podpora aktivismu, změna legislativy, aby byly více v souladu s principy rovnosti a spravedlnosti a v neposlední řadě zlepšení celkového stavu a přístupu žen ke vzdělání, politického zastoupení a zdravotní péči.

Reinterpretace Koránu – Cílem mnoha islámských feministek je dekonstrukce mužské autority v islámu a nalezení interpretací (zejména právních systémů), které prospívají oběma stranám – tedy jak mužům, tak i ženám. Dle Hibby Abugideiri pokusy žen o provedení feministického přečtení Koránu není jednoduchým úkolem.¹¹² Islámský feminizmus volá po sociální spravedlnosti, právech žen a rovnosti pohlaví zakotvené v reinterpretaci Koránu a Hadíthu. Moderní muslimští učenci umísťují příkázání rovnosti pohlaví do Koránu a požadují jeho reinterpretaci. Dle B. Bhutto (pákistánská politička) za diskriminaci a omezování žen může interpretace Koránu, kterou provedli právě muži – muslimská víra byla sama o sobě ve svých počátcích vůči ženám progresivní. Skupiny feministek přijímají islámský feminizmus jako nástroj k reinterpretaci Koránu a kladení otázek k Hadíthu a Šaría v muslimských zemích. Wadud (americká muslimská teoložka) tvrdí, že Korán zaručuje ženám rovná práva a požaduje „správnou“ interpretaci Svatého Koránu.¹¹³ Jedním z ukazatelů, že se islámský feminizmus posunul o krok vpřed je **společná modlitba**, kterou vedla žena, což bylo v rozporu s tradicemi. Tuto modlitbu vedla Amina Wadud a povedlo se jí to poprvé v roce 2005. Před tímto úspěchem ovšem byla A. Wadud několikrát odmítnuta jinými mešitami. A. Wadud nemusela dlouho čekat a dočkala se

¹¹² COMSTOCK, Laura. Women and the Qur'an: Feminist Interpretive Authority? *Women and the Qur'an: Feminist Interpretive Authority?* | *The Pardee Atlas Journal of Global Affairs* [online] [cit. 11. únor 2024]. Získáno z: <https://sites.bu.edu/pardeeatlas/advancing-human-progress-initiative/back2school/women-and-the-quran-feminist-interpretive-authority/>

¹¹³ EYADAT, Zaid, 2013. Islamic feminism: Roots, development and policies. *Global Policy* [online]. 29.7., roč. 4, č. 4, s. 359–368. Získáno z: doi:10.1111/1758-5899.12057

nejrůznějších výhružek, přestože se tato první společná modlitba uskutečnila v USA. O tři roky později společnou modlitbu uskutečnila Amina Wadud znovu a tentokrát ve velké Británii.¹¹⁴ Ve vlně kritiky a nenávistných vzkazů, kterých se Amina dočkala, se ale našly i pozitivní ohlasy na tento odvážný čin, a to i ze strany uznávaných islámských autorit. Velký muftí (islámský sunnitský duchovní, jenž vykládá a šíří islámské právo) Egypta šejch Alí Gomca uznal právo ženy vést společnou modlitbu za podmínky, že to svolí daná kongregace.¹¹⁵ Cílem tohoto činu nebylo nastolení nového způsobu modlitby, který by měl nahradit stávající tradice, podle které se ženy a muži modlí, ale spíše šlo o poukázání na to, že by mělo existovat určité spektrum možných interpretací, které lze uplatňovat.¹¹⁶ Podel Aminy Wadud jsou potřeba nové strategie v několika oblastech - především oblast teologie a práva. Aby se nová interpretace náboženských textů prosadila v každodenním životě, je potřeba provést určité reformy, a to za pomoci lidí, kteří umí nejen obhájit změny, ale také je navrhnout a uvést v praxi.¹¹⁷

¹¹⁴ ELLIOTT, Andrea. Woman leads Muslim prayer service in New York. *The New York Times* [online] 2005 [cit. 11. únor 2024]. Získáno z: <https://www.nytimes.com/2005/03/19/nyregion/woman-leads-muslim-prayer-service-in-new-york.html>

¹¹⁵ ELTAHAWY, Mona. Meanwhile: Making history at Friday prayer. *The New York Times* [online] 2005 [cit. 15. únor 2024]. Získáno z: <https://www.nytimes.com/2005/03/29/opinion/meanwhile-making-history-at-friday-prayer.html>

¹¹⁶ *Amina Wadud (2005)* [online] [cit. 15. únor 2024]. Získáno z: <https://hwpi.harvard.edu/pluralismarchive/amina-wadud-2005>

¹¹⁷ ProDeviant. Women imams – amina wadud. *YouTube* [online] 2011 [cit. 15. únor 2024]. Získáno z: <https://www.youtube.com/watch?v=jJo8y-AxZHY>

10. Islámské feministické organizace a hnutí

Sisters in Islam – Jedná se o nevládní organizaci, která usiluje o prosazování práv muslimských žen v Malajsii. Tato organizace byla založena v roce 1988 skupinou muslimských žen, které se spojily, aby řešily nespravedlnost, které čelí v rámci právního systému šaría. Do konce 90. let se aktivismus, který poskytovala právě tato organizace, rozšířil a začal se zajímat i o problematiku prosazování demokratických principů, základními svobodami a mnoho dalších. V dnešní době SIS hraje klíčovou roli v místním i mezinárodním ženském hnutí a poskytuje chápání islámu z hlediska práv a je v popředí hnutí muslimských žen, které prosazují reformy porozumění islámu a také ovlivňování zákonů a politiky.¹¹⁸

Musawah – Členům této organizace jde tedy zejména o rovnost a spravedlnost ve vztahu k právům žen v muslimských zemích. Jejich cílem je reinterpetace náboženských textů a tradic tak, aby byl v souladu s principy rovnosti mezi oběma pohlavími. Dále také analyzuje zákony, které se týkají rodiny – tedy manželství, rozvod, péče o děti a dědické právo nebo také vzdělávání pomocí školení, aby se zvýšilo povědomí o právech žen v muslimských zemích.¹¹⁹

Women Living Under Muslim Laws je mezinárodní síť feministických aktivistek a organizací, která byla založena v roce 1984 jako reakce na naléhavé případy v různých zemích a komunitách, kdy byla ženám odepírána práva na základě zákonů, které byly označeny za muslimské. Devět žen z různých muslimských zemích, jako je Maroko, Alžírsko, Súdán, Tanzanie nebo Írán, se sešlo a vytvořilo Akční výbor žen žijících podle muslimských zákonů na podporu místních ženských bojů. To se v roce 1986 vyvinulo do současné nadnárodní sítě solidarity. Tato organizace se zabývá genderovou spravedlností prostřednictvím kampaní, výzkumů, aplikací nebo prostřednictvím advokacie. Brzy se tato organizace připojila k nadnárodnímu ženskému hnutí s cílem zavést ženská práva jako práva lidská, odstranění násilí na ženách a klasifikaci znásilnění jako válečné

¹¹⁸ SISTERS IN ISLAM, Sisters in Islam. Who we are. *Sisters in Islam* [online] 2024 [cit. 8. únor 2024]. Získáno z: <https://sistersinislam.org/who-we-are/>

¹¹⁹ MUSAWAH, Musawah. Equality and justice in the Muslim family. *Musawah* [online] 2023 [cit. 8. únor 2024]. Získáno z: <https://www.musawah.org/>

zbraně a válečného zločinu. WLUML se opět zaměřuje na analýzu náboženských textů a jejich výklad.¹²⁰

¹²⁰ WLUML, WLUML. Our history. *WLUML* [online] 2021 [cit. 8. únor 2024]. Získáno z: <https://www.wluml.org/our-history/>

11. Příběh Rahaf Mohammed

Rahaf Mohammed se narodila se narodila 11. března 2000 v Saúdské Arábii a ve svých osmnácti letech se rozhodla pro útěk z rodné země, kde čelila zneužívání, násilí a útlaku nejen ze strany své rodiny. O své cestě za svobodou se rozhodla napsat knihu „Rebelka. Moje cesta za svobodou, jak jsem utekla ze Saúdské Arábie“, kde své čtenáře provede svým dětstvím, jejími zážitky a jak se jí podařilo uniknout tvrdému systému, který v Saúdské Arábii panoval a nadále panuje.

Příběh Rahaf Mohammed jsem se rozhodla do této bakalářské práce zakomponovat, jelikož naše představy nedokážou vystihnout postavení ženy v Saúdské Arábii bez tohož, abychom to sami zažili.

Rahaf Mohammed, rozená Rahaf Mohammed al-Qunun, zasvětila čtenáře do tvrdé reality postavení ženy v Saúdské Arábii, přesněji se její život odehrával v Ha`il, což je město v severozápadní části Saúdské Arábie. V této části se od devíti let ženy musí zahalovat do abáji a od 12 let i do nikábu. Rahaf během svého vyprávění vzpomíná na své dětství, kdy vyrůstala v bohaté rodině a měla dalších 8 sourozenců, její matka byla učitelkou a otec guvernérem. Její otec se později oženil ještě 3krát a se svou rodinou často nebyl, její matka se svým dětem také moc nevěnovala a vychovala je jejich chůva. Během dětství nepocítovala větší rozdíly mezi dívkami a chlapci a přístup společnosti k nim. Když oslavila své deváté narozeniny a musela se zahalit do abáji, tak přišlo první uvědomění. Pokládala si často otázku „Proč?“. Proč se ona musí zahalovat a chlapci nemusí? Proč musí sedět na podlaze na polštáři během rodinného večera, a ne s bratry na pohovce? Proč si vedle nich nesmí lehnout? Proč se nesmí nahlas smát a křičet? Proč najednou své bratry musí poslouchat? Proč nesmí bez mužského doprovodu odejít z domu? Otázek si kladla mnohem více, ale tyto ji z počátku nejvíce trápily. Její starší bratři se k ní i jejím sestrám začali chovat chladně, jako kdyby jim byli nadřazení. Ale tak to bylo. Muži jsou v Saúdské Arábii ženám nadřizení, mohou jim rozkazovat, mlátit je a zneužívat. Později si uvědomila, jaká je její role ve společnosti – být neviditelná. Tato role se jí přičila a až poté, co byla málem zavražděna svou vlastní matkou za to, že měla intimní vztah s dívkou, si

uvědomila, že musí být poslušná a chovat se tak, jak se patří. Čest znamená v těchto zemích vše a v případě, že ji dívka pošpiní, může být zavražděna, mučena, zavřena do vězení nebo blázince. Rahaf ve své knize zmiňuje místo zvané „Dár-ar-riája“, což je vězení pro neposlušné dívky a feministky, kde jsou ženy mučeny a nedostává se jim už žádného dobrého zacházení. Její bratři se nechovali hrubě pouze ke svým sestrám, ale i k matce, které dávali různé příkazy a ona je musela poslechnout, jelikož byla žena. To byl jediný důvod. V knize se dočteme také spoustu věcí, které jsou v oblasti Ha`il harám (zakázané) - mezi základní harám věci patří kresby – nesmí se kreslit nic, co má duši. Mezi další harám věci patří – pití alkoholu, společné modlitby mužů a žen, jakýkoliv styk mezi ženou a mužem, hraní šachů, zákaz divadel, zákaz poslechu hudby, žádný tanec, kouření nebo zákaz cestování/pracování bez souhlasu manžela. Sama Rahaf vnímala velké rozdíly, jelikož i když spousta těchto věcí byla zakázána, tak je lidé dělali. Proč se ale Rahaf rozhodla utéct? Co byl ten impuls? Ve své knize se svěřuje, že od malička pociťovala, že je jiná. Jiná v ohledu vnímání světa. Chtěla víc. Chtěla vědět víc, poznávat, studovat, cestovat, mít soukromí a volnost a nebyť neviditelná. Odmítala nadále svou roli ve společnosti, která vyžadovala jenom její poslušnost a přehlížela její existenci jenom na základě toho, že se narodila jako dívka. Později ve svém životě zjistila, že je bisexuálka, jelikož měla pohlavní styk jak s dívkou i chlapcem – oboje bylo harám. Homosexualita je v těchto zemích trestná a může být potrestána smrtí. S chlapcem netvořila manželský pár, tudíž to bylo harám. Během svého života se stala i obětí znásilnění, kdy ji napadl taxikář cestou z univerzity. Tehdy o svém zážitku nic neřekla, protože věděla, že by její rodina tvrdila, že to je její chyba a pošpinila tím čest své rodiny. Rahaf se při brouzdání na internetu dostala k tajné skupině dívek, které ze Saúdské Arábie již utekly a předávaly rady a tipy dalším dívkám, které se chtějí systému vzepřít a žít vlastní volný život. Rahaf si jako svou destinaci vybrala Austrálii a Kanadu. V těchto zemích znala dívky, které utekly a byla s nimi ve spojení. Její komunikace s dívkami byla omezena, jelikož její bratři mohli kdykoliv vzít Rahaf mobil a zkontrolovat ho. Když jednou její bratr přišel, že chce její mobil a Rahaf odmítla, jelikož nestihla smazat konverzace, zamkla se v pokoji, bratr přišel se sekáčkem a začal dveře štípat. Naštěstí se Rahaf nic nestalo, jelikož během tohoto incidentu stihla mobil vymazat a pro jednou se na její stranu postavila i její matka. Během

rodinné dovolené nadešel čas Rahaf na útěk a po pečlivém plánování se jí to podařilo. Zakoupila si letenku a zajistila víza, vyhodila SIM kartu do toalety a utekla. SIM kartu vyhodila z důvodu aplikace, která se v Saúdské Arábii používá ke sledování žen. Během svého útěku čelila mnoha překážkám, kdy její otec dokázal zalarmovat úřady v Bangkoku, kde na ni čekal saúdský agent a byl připraven ji dostat zpět. To Rahaf odmítala, pokoušela se utíkat a během toho všeho nahrávala videa na Twitter, kde na její příběh narazila novinářka Sophia McNeill, která dokázala společně s dalšími zalarmovat OSN i jiné organizace, které by dokázaly Rahaf pomoci. Během čekání na úředníky z OSN se k Rahaf snažila dostat spousta osob, které se za ně vydávali jenom s cílem, aby Rahaf zabili nebo dostali zpět do Saúdské Arábie. Po dlouhém čekání, nekonečnému přísunu výhrůžek a strachu bylo Rahaf umožněno, aby žila v Kanadě, kde bude v bezpečí. Rahaf pocítila poprvé v životě volnost, ale nebylo to hned, co si zvykla na nejzákladnější věci. Například objednání kávy, nakupování, samostatné chození po ulici, do školy, do práce – pro nás samozřejmost, pro ženy ze Saúdské Arábie nemyslitelné věci. Později se samozřejmě vše naučila a dodnes vzpomíná například na první samostatnou návštěvu u lékaře, kde konečně sama mohla popsat, jak se cítí a nemluvil za ní její otec. Na konci své knihy se Rahaf zmiňuje o tom, že se pokusila se svou rodinou po svém útěku spojit a promluvit si s nimi, ovšem rodina se Rahaf zřekla a komunikace s nimi byla na nulové úrovni. Několikrát mluvila se svým bratrem, kterému se i svěřila s tím, že se stala obětí znásilnění. Ten ji pouze sdělil, aby se již nikdy nevracela. Od té chvíle se svou rodinou nekomunikovala. Na závěr Rahaf vzkazuje mladým ženám, které nejsou spokojené a smířené s tím, jak se s nimi zachází, ze Saúdské Arábie jediné – utečte.¹²¹

¹²¹ ARMSTRONG, Sally, Rahaf MUHAMMAD a Eva KADLECOVÁ. *Rebelka: Moje cesta za svobodou: Jak jsem uprchla ze Saúdské Arábie*. V Brně: CPress. 2022, ISBN 978-80-264-4130-4

12. Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo představení feminismu v obecné rovině a zároveň byl dán důraz na islámský feminismus, který má v určitých směrech odlišné cíle. V první části bakalářské práce byl představen feminismus, co je jeho cílem, představitelé, jeho vývoj, organizace a témata s ním spjatá. Přestože se může zdát, že například v naší společnosti feminismus není potřeba, nalezneme stále nedostatky a prostor pro zlepšení. Můžeme vytyčit například téma znásilnění, rovného zacházení bez ohledu na pohlaví, věk, rasu nebo sexuální orientaci. Jedním z hlavních cílů islámského feminismu, který se stále vyvíjí, je reinterpretace Koránu, tak aby byly dodržovány základní lidská práva a svobody a ženy tak získaly lepší postavení ve společnosti, lepší přístup ke vzdělání, lékařské péči, samostatnosti a staly se tak plnohodnotnou součástí společnosti a nebyly pouze neviditelné, přehlížené, zneužívané a utlačované. Tento cíl se může v různých muslimských zemích lišit, protože, interpretace Koránu jsou různé a s ženami je v různých zemích zacházeno odlišně. Porovnání těchto témat je obtížné, jelikož islámský feminismus je v podstatě ve svých počátcích a v některých zemích stále bojují za svá práva – například volební právo nebo právo na vzdělání, které většina euro-amerických žen získala v minulém století. V západních zemích jde tedy spíše o téma intersekcionality a ženy v muslimských zemích například právě za volební právo stále bojují a navrch usilují o reinterpretaci Koránu, který by jim výrazně pomohl v jejich postavení. Lze tedy říci, že ženy v muslimských zemích nemají problém s náboženstvím, ale s patriarchální interpretací náboženských textů, na základě, kterých jsou utlačovány.

Co se týče vzdělání žen v euro-amerických státech, lze říci, že přístup ke vzdělání mají všichni bez ohledu na pohlaví, rasu, náboženské vyznání a další kritéria. Přístup k těmto osobám se ovšem například právě ve školství může lišit, kdy jsou například ženy znevýhodňovány jenom na základě toho, že jsou ženy. Můžeme se setkat i s opačným přístupem, kdy jsou ženy naopak upřednostňovány. Tento stav se nemusí zdát tak vážný, možná je i v některých případech nevinný, avšak se stále více setkáváme s případy sexuálního obtěžování ve školství. Těmto problémům se nevyhnou ženy ani muži v

zaměstnání, kde se také mohou lehce stát terčem sexuálního obtěžování. Ženy v muslimských zemích o své právo na vzdělání teprve bojují anebo ho nedávno dosáhly. V těchto zemích je problém spíše v tom, že ženy mají v očích společnosti stále být domácí hospodyňky, které se starají o své děti a muže a vzdělání tedy nepotřebují. Proto ženy mohly dříve být pouze učitelky, jelikož zde přišly do styku s dětmi a bylo to bráno jako určitá forma výchovy a péče o děti. V muslimských zemích stále tento názor převažuje a většinové společnosti se nezamlouvá, že ženy v některých státech mohou studovat. Jak z tohoto výkladu vyplývá – největší rozdíl je v přístupu společnosti, ženy i muži v evropských státech přístup ke vzdělání mají stejný “pouze” zacházení s nimi se může lišit, ale nejedná se o jakési pravidlo. Naopak ženy v muslimských zemích zažívají opačnou situaci. Sami mnohdy do školy ani nechodí, nebo se jim dostane při nejlepším základního vzdělání, jelikož společnost neakceptuje, aby se žena vzdělávala. Když je ženám umožněno studovat, tak pouze v dívčích školách, kde je vyučuje jediné žena a některé obory jsou ženám přímo zamezeny.

Co se týče politického úseku, tak ženy v evropských státech si svá volební práva získala ve dvacátém století a v současné době mohou volit a být voleny a omezeny jsou stejně jako muži věkovou hranicí. V muslimských zemích jsou ženy co do svého volebního práva stále silně omezeny, jelikož když už mohou volit, tak za ně mnohdy musí vystupovat jejich manžel nebo jsou diskriminovány právě na základě pohlaví. Volební kvóty jsou často rušeny nebo ignorovány.

Žena a její postavení v rodině se v evropských zemích velmi změnilo, žena začínala v roli manželky, matky a opečovávatelky a jiné role jí byly zamítnuty. Ovšem postupem času se z těchto jednotvárných rolí ženy dokázaly vymanit a získat přístup k různým profesím, které dříve byly zakázané – ženy se tehdy mohly uplatnit jako učitelky, ovšem samy nemohly založit rodinu. V dnešní době se ženy mohou prosadit v nejrůznějších oborech, ale i přes tento pokrok se stále setkáváme s odsuzujícími komentáři, kdy úspěšná žena je osočována, že svého úspěchu dosáhla pohlavním stykem s muži, že na této pozici nemá co dělat a má jít “zpět do kuchyně”. Bohužel toto smýšlení stále přetrvává. V muslimských zemích se ženy na vyšších pozicích setkávají s odporem, výhrůzkami a většinově se v těchto pozicích vyskytují muži. Například sekulární feministky v muslimských zemích neodmítají svou tradiční roli v rodině, pouze vyžadují zlepšení v sociální

rovině, co se týče společenského vnímání. Islámské feministky požadují změnu i tradičním přístupem v rodině, kdy je veškerá výchova a starání o děti a domácnost pouze jejím úkolem a otec je povinen se o rodinu starat primárně finančně.

Na základě těchto zjištění, lze konstatovat rozdíly mezi feminismem západním a feminismem islámským, kdy se cíle mohou lišit, ale v základech mohou být stejné. Největším rozdílem je vnímání společnosti, kdy v muslimských zemích je základem Korán a jeho interpretace, která může být lehce zneužitelná pro patriarchální smýšlení a vůči ženám nespravedlivá. V evropských zemích se jedná o problém smýšlení společnosti, co se týče postavení ženy, které je napříč společnostmi velmi proměnlivé.

13. Seznam literatury

Publikace a odborné články

1. ARMSTRONG, Sally, Rahaf MUḤAMMAD a Eva KADLECOVÁ, 2022. Rebelka: Moje cesta za svobodou: Jak JSEM Uprchla Ze Saúdské Arábie. V Brně: CPress. ISBN 978-80-264-4130-4
2. BADRAN, Margot. Between secular and Islamic feminism/s. *Journal of Middle East Women's Studies* [online] 2005. 1.3., roč. 1, č. 1, s. 14–28. Získáno z: doi:10.1215/15525864-2005-1002
3. BADRAN, Margot, 2009. *Feminism in Islam: Secular and religious convergences*. Oxford: Oneworld. ISBN 1851685561
4. BADRAN, Margot. Understanding Islam, Islamism, and Islamic feminism. *Journal of Women's History* [online] 2001. 3., roč. 13, č. 1, s. 47–52. Získáno z: doi:10.1353/jowh.2001.0022
5. BEZOUŠKOVÁ, Lenka, 2013. Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské. Praha, Česká republika: Leges. ISBN: 978-80-87576-55-7
6. EYADAT, Zaid. Islamic feminism: Roots, development and policies. *Global Policy* [online] 2013. 29.7., roč. 4, č. 4, s. 359–368. Získáno z: doi:10.1111/1758-5899.12057
7. HILLENBRAND, Carole a Jitka JENÍKOVÁ, 2017. In: *Islám: Historie, současnost A perspektivy*. Praha, Česká republika: Paseka. ISBN 9788074326851
8. HRBEK, Ivan, 1991. Světlo. In: *Korán*. Praha, Česká republika: ODEON. ISBN 8020704442
9. OLIMAT, Muhamad, 2013. In: *Arab spring and arab women: Challenges and opportunities*. London, Great Britain: Routledge. ISBN: 9781857437126
10. OSINA, Petr, 2012. In: *Základy Islámského Práva*. Praha, Česká republika: Leges, s. 61. ISBN: 978-80-7502-593-7

11. SHUKRALLAH, Hala, 1994. *Feminist Review*. London, Great Britain: Routledge. ISBN 9780203985922

12. SOKAČOVÁ, Linda, 2006. In: Reprodukční práva žen a mužů. Praha, Česká republika: Gender Studies, o.p.s., s. 2–3. Získáno z: <http://www.feminismus.cz/download/reproprava.pdf>

13. TAZI, Maha. The Arab Feminist Spring winter: On stories of revolutions ... *Feminist Media Studies* [online] 2020. Získáno z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14680777.2020.1755554>

14. VALDROVÁ, Jana Decarli, 2004. In: ABC FEMINISMU. Brno, Česká republika: Nesehnutí, ISBN 8090322832

15. VESELÁ, Lenka, 2006. Gender a VÝZKUM / gender and research [online]. Získáno z: doi:10.13060/25706578

Internetové zdroje

1. ADAMUSOVÁ, M., PETERSON, S. Všichni pracují, jen moje máma je sufražetka: *Fórum 50 %* [online] [cit. 17. leden 2024]. Získáno z: <https://padesatprocent.cz/cz/vsichni-pracuji-jen-moje-mama-je-sufrazetka>

2. AHMADI, Belquis a Hodei SULTAN. Taking a terrible toll: The Taliban's education ban. *United States Institute of Peace* [online] 2023 [cit. 2. únor 2024]. Získáno z: <https://www.usip.org/publications/2023/04/taking-terrible-toll-talibans-education-ban>

3. Amina Wadud (2005) [online] [cit. 15. únor 2024]. Získáno z: <https://hwpi.harvard.edu/pluralismarchive/amina-wadud-2005>

4. BBC NEWS, BBC News. Saudi Arabia's women vote in election for first time. *BBC News* [online] 2015 [cit. 2. únor 2024]. Získáno z: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-35075702>

5. Bell hooks. *Encyclopedia Britannica* [online] 2023 [cit. 27. leden 2024]. Získáno z: <https://www.britannica.com/biography/bell-hooks>

6. BERLINERBLAU, Jacques. Brainstorm: Islamic feminism and the Blue Bra Revolution. *Islamic Feminism and the Blue Bra Revolution* [online] 2012 [cit. 10. únor 2024]. Získáno z:

<https://www.chronicle.com/blogs/brainstorm/islamic-feminism-and-the-blue-bra-revolution>

7. BOUMOVÁ, Petra. Feministkou se člověk rodí. O Miladě Horákové, jak ji neznáte.: Fórum 50 % [online] [cit. 22. leden 2024]. Získáno z: <https://padesatprocent.cz/cz/feministkou-se-clovek-rodí-o-milade-horakove-jak-ji-neznate>

8. BOWELL, T.. *Internet encyclopedia of philosophy* [online] [cit. 29. leden 2024]. Získáno z: <https://iep.utm.edu/fem-stan/>

9. CIPROVÁ, Kristýna. Jak řešit znásilnění Systémově. *Úvodní strana* [online] 2010 [cit. 27. leden 2024]. Získáno z: <http://www.feminismus.cz/cz/clanky/jak-resit-znasilneni-systemove>

10. COMSTOCK, Laura. Women and the Qur'an: Feminist Interpretive Authority? *Women and the Qur'an: Feminist Interpretive Authority?* | *The Pardee Atlas Journal of Global Affairs* [online] [cit. 11. únor 2024]. Získáno z: <https://sites.bu.edu/pardeeatlas/advancing-human-progress-initiative/back2school/women-and-the-quran-feminist-interpretive-authority/>

11. ČESKÁ TELEVIZE, Česká Televize. Kde hledat Pomoc – Znásilnění pod kůží. *Česká televize* [online] [cit. 27. leden 2024]. Získáno z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/13379665440-znasilneni-pod-kuzi/13621-kde-hledat-pomoc/>

12. ČTK. Saúdskoarabská žena jako klíč K celospolečenské reformě. *Nakladatelství Centrum pro studium demokracie a kultury, o.p.s.* [online] 2015 [cit. 2. únor 2024]. Získáno z: <https://www.cdk.cz/saudskoarabska-zena-jako-klic-k-celospolecenske-reforme>

13. De Gouges, Olympe (1748-1793). *historyofwomenphilosophers.org* [online] 2023 [cit. 16. leden 2024]. Získáno z: <https://historyofwomenphilosophers.org/project/directory-of-women-philosophers/de-gouges-olymppe-1748-1793/>

14. ELLIOTT, Andrea. Woman leads Muslim prayer service in New York. *The New York Times* [online] 2005 [cit. 11. únor 2024]. Získáno z: <https://www.nytimes.com/2005/03/19/nyregion/woman-leads-muslim-prayer-service-in-new-york.html>

15. ELTAHAWY, Mona. Meanwhile: Making history at Friday prayer. *The New York Times* [online] 2005 [cit. 15. únor 2024]. Získáno z: <https://www.nytimes.com/2005/03/29/opinion/meanwhile-making-history-at-friday-prayer.html>
16. ENGINEER, Cyrus. Saudi Arabia elected 20 women in a vote where candidates were banned from using photos of themselves. *Business Insider* [online] 2015 [cit. 2. únor 2024]. Získáno z: <https://www.businessinsider.com/saudi-arabia-elections-female-councillors-municipal-council-elections-2015-12>
17. FEMEN. About Us. FEMEN [online] [cit. 1. únor 2024]. Získáno z: <https://femen.org/about-us/>
18. Feminism: The fourth wave. *National Women's History Museum* [online] 2021 [cit. 22. leden 2024]. Získáno z: <https://www.womenshistory.org/exhibits/feminism-fourth-wave>
19. Four waves of feminism. *Pacific University* [online] 2015 [cit. 16. leden 2024]. Získáno z: <https://www.pacificu.edu/magazine/four-waves-feminism>
20. FOX, Margalit. Fatema Mernissi, a founder of Islamic feminism, dies at 75. *The New York Times* [online] 2015 [cit. 3. únor 2024]. Získáno z: <https://www.nytimes.com/2015/12/10/world/middleeast/fatema-mernissi-a-founder-of-islamic-feminism-dies-at-75.html>
21. Francouzská Realita: ženy V politice. *Úvodní strana* [online] 2004 [cit. 16. leden 2024]. Získáno z: <https://www.feminismus.cz/cz/clanky/francouzska-realita-zeny-v-politice>
22. Gender stereotyping | *ohchr* [online] [cit. 1. únor 2024]. Získáno z: <https://www.ohchr.org/en/women/gender-stereotyping>
23. Gender: Základní Pojmy. Gender: Základní pojmy | *ČSÚ* [online] 2016 [cit. 1. únor 2024]. Získáno z: https://www.czso.cz/csu/gender/gender_pojmy
24. HAYNER, Jakob. Sex, gender, feminismus: Judith Butlers „Unbehagen der geschlechter" - welt. *DIE WELT* [online] 2022 [cit. 27. leden 2024]. Získáno z: <https://www.welt.de/kultur/article239668453/Sex-Gender-Feminismus-Judith-Butlers-Unbehagen-der-Geschlechter.html>

25. HEFORSHE. Home Page. *HeForShe* [online] [cit. 1. únor 2024]. Získáno z: <https://www.heforshe.org/en>
26. HUMAN RIGHTS WATCH, Human rights watch. Saudi Arabia: Religious police role in school fire criticized. *Human Rights Watch* [online] 2020 [cit. 1. únor 2024]. Získáno z: <https://www.hrw.org/news/2002/03/14/saudi-arabia-religious-police-role-school-fire-criticized>
27. Identity. *Psychology Today* [online] [cit. 1. únor 2024]. Získáno z: <https://www.psychologytoday.com/us/basics/identity>
28. ISLAMIC FAQ. *Islamic FAQ – veil* [online] 2011 [cit. 1. únor 2024]. Získáno z: <http://islamicfaq.org/veil/index.html>
29. ITHACA COLLEGE, Ithaca College. Asma Barlas. *Ithaca College* [online] [cit. 2. únor 2024]. Získáno z: <https://www.ithaca.edu/faculty/abarlas>
30. JAKUB GRIM. Některé Země přístup K Potratům zpřísňují, jiné uvolňují. Velký přehled Evropské Interrupční politiky. *iROZHLAS* [online] 2022 [cit. 24. leden 2024]. Získáno z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/potraty-evropa-interruptce-polsko-italie-chorvatsko-cesko_2207090500_jgr#vb
31. JAROŠ, Petr. *Lidská Práva* [online] 2021 [cit. 3. únor 2024]. Získáno z: <http://www.lidskaprava.cz/student/prava-zen/clanky/nekonecny-boj-za-rovnopравnost-postaveni-zen-v-iranu>
32. KADLECOVÁ, Markéta. *Fórum 50 %* [online] [cit. 17. leden 2024]. Získáno z: <https://padesatprocent.cz/cz/marketa-kadlecova-feminismus>
33. KARLÍK, Tomáš. *Dějiny zahalování. Proč krásné muslimky skrývají tváře?* [online] 2011 [cit. 1. únor 2024]. Získáno z: <http://www.national-geographic.cz/detail/dejiny-zahalovani-proc-nadherne-muslimky-skrývaji-tvare-3346/#.VFkEUjSG LI>
34. KEJLOVÁ, Tamara a Zuzana KŘÍHOVÁ. Reformátor i tyran. Před 40 lety uprchl šáh pahlaví z Íránu, islámská republika teď stojí na rozcestí. *ČT24* [online] 2019 [cit. 3. únor 2024]. Získáno z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2706683-reformator-i-tyran-pred-40-lety-uprchl-sah-pahlavi-z-iranu-islamska-republika-ted-stoji>

35. KOLÁŘOVÁ, Marta. *Na křižovatkách nerovností: Gender, třída a rasa/etnicita / Marta Kolářová* [online] 2008 [cit. 29. leden 2024]. Získáno z: <https://www.genderonline.cz/pdfs/gav/2008/02/01.pdf>
36. KROPÁČEK, Prof. PhDr. Luboš. Islamismus. *Encyklopedie Migrace* [online] 2019 [cit. 3. únor 2024]. Získáno z: <https://www.encyclopediaofmigration.org/islamismus/>
37. LERCH, Martin a Ludmila LERCH. *Consent. - konsent* [online] [cit. 27. leden 2024]. Získáno z: <https://konsent.cz/en/consent/>
38. LEWIS, Jone Johnson. What is radical feminism? Jo. *ThoughtCo* [online] 2020 [cit. 29. leden 2024]. Získáno z: <https://www.thoughtco.com/what-is-radical-feminism-3528997>
39. Libguides: Queer theory: Background. *Background – Queer Theory – LibGuides at University of Illinois at Urbana-Champaign* [online] 2023 [cit. 29. leden 2024]. Získáno z: <https://guides.library.illinois.edu/queertheory/background>
40. LIDOVKY.CZ. Lékaři v Severním Irsku odmítají ženám provádět potraty, navzdory jejich nedávné legalizaci: Svět. *Lidovky.cz* [online] 2020 [cit. 24. leden 2024]. Získáno z: https://www.lidovky.cz/svet/lekari-v-severnim-irsku-udajne-odmitaji-provadet-potratty-navzdory-jejich-legalizaci.A200614_154423_In_zahranici_ele
41. Marxist feminism. *Oxford Reference* [online] [cit. 27. leden 2024]. Získáno z: <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/acref/9780191834837.001.0001/acref-9780191834837-e-246>
42. MEDIA ABOUT DEVELOPMENT, Media about Development. Jemen – ženám Právo Zakázáno. *Media about Development* [online] 2017 [cit. 2. únor 2024]. Získáno z: <https://mediaaboutdevelopment.wordpress.com/2017/01/05/jemen-zenam-pravo-zakazano/>
43. MELICHAROVÁ, Jitka. Homosexuálové: Největší tabu Islámu: Domov. *Lidovky.cz*. [online] 2008 [cit. 2. únor 2024]. Získáno z: https://www.lidovky.cz/domov/homosexualove-nejvetsi-tabu-islam.A080105_000094_In_noviny_sko

44. MICHALS, Debra. Biography: Betty Friedan. *National Women's History Museum* [online] 2017 [cit. 17. leden 2024]. Získáno z: <https://www.womenshistory.org/education-resources/biographies/betty-friedan>
45. MICHALS, Debra. Biography: Carrie Chapman Catt. *National Women's History Museum* [online] 2015 [cit. 20. únor 2024]. Získáno z: <https://www.womenshistory.org/education-resources/biographies/carrie-chapman-catt>
46. MIR-HOSSEINI, Ziba. The challenges of Islamic feminism - genderonline.cz. *The Challenges of Islamic Feminism* [online] 2019 [cit. 8. únor 2024]. Získáno z: <https://www.genderonline.cz/pdfs/gav/2019/02/06.pdf>
47. MUHYUDDIN HASSAN, Ahmad, Zulkiflee HARON a Mansoureh EBRAHIMI. International Journal of Islamic and civilizational studies. *UMRAN* [online] 2019 [cit. 3. únor 2024]. Získáno z: <https://jurnalumran.utm.my/index.php/umran>
48. MUSAWAH, Musawah. Equality and justice in the Muslim family. *Musawah* [online] 2023 [cit. 8. únor 2024]. Získáno z: <https://www.musawah.org/>
49. NEBESKÁ, Ananké. *Padesát let Ekofeminismu* [online] 2023 [cit. 1. únor 2024]. Získáno z: <https://www.advojka.cz/archiv/2023/4/padesat-let-ekofeminismu>
50. NICKERSON, Charlotte. Postmodern feminism theory in sociology. *Simply Sociology* [online] 2023 [cit. 29. leden 2024]. Získáno z: <https://simplysociology.com/postmodern-feminism.html>
51. OSN – UN Women. *czlobby.cz* [online] 2015 [cit. 1. únor 2024]. Získáno z: <https://czlobby.cz/en/we-cooperate/osn-un-women>
52. OUDOVÁ-HOLCÁTOVÁ, Mgr. Barbara Kateřina. Feminismus a islám. *Encyklopedie Migrace* [online] 2018 [cit. 3. únor 2024]. Získáno z: <https://www.encyclopediaofmigration.org/feminismus-v-judaismu-2/>
53. PAVLICA, Karel. Gender, transgender, cisgender – CO to jsou zas za novoty? *PRAGUE PRIDE* [online] 2011 [cit. 1. únor 2024]. Získáno z:

<https://praguepride.cz/cs/cteni-a-foto/clanky/1557-gender-transgender-cisgender-co-to-jsou-zas-za-novoty>

54. PEZEROVIĆ, Selma. Asma Barlas: Distinguishing between the Qur'an and our interpretations of it. *Phralipen* [online] 2023 [cit. 3. únor 2024]. Získáno z: <https://phralipen.hr/en/2023/10/19/asma-barlas-distinguishing-between-the-quran-and-our-interpretations-of-it/>

55. Policie České republiky. *Znásilnění – Policie České republiky* [online] [cit. 27. leden 2024].

Získáno z: <https://www.policie.cz/clanek/pomoc-obetem-tc-znasilneni.aspx>

56. ProDeviant. Women imams – amina wadud. *YouTube* [online] 2011 [cit. 15. únor 2024]. Získáno z: <https://www.youtube.com/watch?v=jJo8y-AxZHY>

57. PULEO, Alicia H.. What is ecofeminism? *IEMed* [online] [cit. 1. únor 2024]. Získáno z: <https://www.iemed.org/publication/what-is-ecofeminism/>

58. QCM, s.r.o. web@qcm.cz. *MŠMT ČR* [online] [cit. 16. leden 2024]. Získáno z: <https://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/frantiska-plaminkova-odvazna-politicka-ve-sluzbe>

59. R. TONG. Feminist theory. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* [online] 2002 [cit. 27. leden 2024]. Získáno z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/B0080430767039450>

60. Rebecca Walker. *Bi.org* [online] [cit. 27. leden 2024]. Získáno z: <https://bi.org/en/famous/rebecca-walker>

61. ROSA. About Us. *ROSA Centrum* [online] 2020 [cit. 1. únor 2024]. Získáno z: <https://www.rosacentrum.cz/about-us/>

62. SEGRAN, Elizabeth. The rise of the Islamic feminists. *The Nation* [online] 2015 [cit. 10. únor 2024]. Získáno z: <https://www.thenation.com/article/archive/rise-islamic-feminists/>

63. SISTERS IN ISLAM, Sisters in Islam. Who we are. *Sisters in Islam* [online] 2024 [cit. 8. únor 2024]. Získáno z: <https://sistersinislam.org/who-we-are/>

64. SMITH, Sarah. Nawal El Saadawi obituary. *The Guardian* [online] 2021 [cit. 3. únor 2024]. Získáno z:

<https://www.theguardian.com/world/2021/mar/22/nawal-el-saadawi-obituary>

65. SPOLEČNOST PŘI ČT, O.P.S., projekt Varianty, Člověk v tísní. Informace Pro Učitele ženy V islámské společnosti - JCU.CZ. *Ženy v islámské společnosti* [online] 2002 [cit. 1. únor 2024]. Získáno z: <https://old.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/b05cizinci/04/07.pdf>

66. STUDIO ANIMATO. Božena Viková Kunětická. *Regionální muzeum K. A. Polánka Žatec* [online] [cit. 16. leden 2024]. Získáno z: <https://www.muzeumzatec.cz/bozena-vikova-kuneticka.html>

67. Susan Brownmiller. *Jewish Women's Archive* [online] [cit. 22. leden 2024]. Získáno z: <https://jwa.org/feminism/brownmiller-susan>

68. ŠPIČÁKOVÁ, Kateřina. Diskriminace má vrstvy: Co je intersekcionalita a proč je pro feminismus Důležitá? *Zeny.cz* [online] 2023 [cit. 23. leden 2024]. Získáno z: <https://www.zeny.cz/clanek/ceA6UybfXs/diskriminace-ma-vrstvy-co-je-intersekcionalita-a-proc-je-pro-feminismus-dulezita>

69. TOMASELLI, Sylvana. Mary Wollstonecraft. *Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online] 2020 [cit. 16. leden 2024]. Získáno z: <https://plato.stanford.edu/entries/wollstonecraft/>

70. Tomáš Garrigue Masaryk: první a (zatím) poslední prezident – feministka: *Fórum 50 %* [online] [cit. 16. leden 2024]. Získáno z: <https://padesatprocent.cz/cz/tomas-garrigue-masaryk-prvni-a-zatim-posledni-prezident-feminista>

71. VRM. Proč se muslimky zahalují? Zdaleka nejde jen o Korán. *ČT24* [online] 2016 [cit. 1. únor 2024]. Získáno z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/svet/proc-se-muslimky-zahaluji-zdaleka-nejde-jen-o-koran-110547>

72. Významné ženy a Hnutí V historii feminismu – kapitola z nové knihy OD Nesehnutí ABC FEMINISMU. *Úvodní strana* [online] 2004 [cit. 22. leden 2024]. Získáno z: <http://www.feminismus.cz/cz/clanky/vyznamne-zeny-a-hnuti-v-historii-feminismu-kapitola-z-nove-knihy-od-nesehnuti-abc-feminismu>

- 73.** What is feminism? IWDA [online] [cit. 16. leden 2024]. Získáno z: <https://iwda.org.au/learn/what-is-feminism/>
- 74.** WILSON CENTER, Wilson Center. Exploring Islamic feminism. *Wilson Center* [online] 2000 [cit. 8. únor 2024]. Získáno z: <https://www.wilsoncenter.org/event/exploring-islamic-feminism>
- 75.** WLUMML, WLUMML. Our history. *WLUMML* [online] 2021 [cit. 8. únor 2024]. Získáno z: <https://www.wlumml.org/our-history/>
- 76.** ZVĚŘINA, Jaroslav. Feminismus a jeho současné podoby. *Nakladatelství Centrum pro studium demokracie a kultury, o.p.s.* [online] 2015 [cit. 1. únor 2024]. Získáno z: <https://www.cdk.cz/feminismus-jeho-soucasne-podoby>